

- **Bakgrundsrapport Riktlinje**
Bakgrundsrapport Policy
Bakgrundsrapport Strategi

Bakgrundsrapport till Riktlinje för arbete med nationella minoriteter

Dokumentnamn:
Bakgrundsrapport till Riktlinje för
arbete med nationella minoriteter

Berörd verksamhet:
Alla nämnder och förvaltningar

Fastställt av:
Kommunstyrelsen 2021-06-08, § 212,
dnr 00042-2021, 00210-2021

Dokumentansvarig:
Kommunledningsförvaltningen

Gäller från:
2021-06-08

Gäller till:
Tills vidare

Innehåll

Innehåll.....	3
1. Inledning	5
1.2 Syfte.....	6
1.2 Avgränsningar	6
1.4 Metod.....	6
2. Lokalt liv och nationell lagstiftning i globalt perspektiv	7
2.1 Internationella konventioner och förpliktelser.....	7
2.1.1 Agenda 2030	7
2.1.2 FN:s urfolksdeklaration (UNDRIP).....	8
2.1.3 FN:s konvention om barnets rättigheter.....	10
2.1.4 Europarådets konventioner	12
2.2 Den svenska minoritetspolitiken.....	13
2.2.1 Alla kommuners skyldigheter gentemot samtliga nationella minoriteter enligt Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.....	16
2.2.2 Östersunds kommuns skyldigheter som samisk förvaltningskommun enligt Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och Förordning (2009:1077) om nationella minoriteter och minoritetsspråk	18
2.2.3 Sametingets Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken.....	19
2.2.4 En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket	24
2.2.5 Socialtjänstlag (2001:453) 5 kapitlet	25
2.2.6 Kommunallag (2017:725) 8 kapitel	25
2.2.7 Bibliotekslag (2013:801).....	25
2.2.8 Läroplan för grundskolan 2011	26
2.2.9 Skollag (2010:800).....	26
2.2.10 Skolförordning (2011:185) 9 kapitlet	29
2.2.11 Läromedel, lärarstöd och systematisk kvalitetsuppföljning.....	30
3. Nuläget.....	32
3.1 Så arbetar Östersunds kommun idag.....	32
3.1.1 Inflytande och delaktighet.....	33
3.1.2 Information och myndighetsbemötande.....	34
3.1.3 Främjande och synliggörande av samisk kultur och övriga nationella minoriteters kultur	35
3.1.4 Användning av mark och vatten i kommunen på traditionell samisk mark.....	37
3.1.5 Förskola och viss annan pedagogisk verksamhet	39
3.1.6 Modersmålsundervisning	39
3.1.7 Integrerad samisk undervisning	40
3.1.8 Äldreomsorg.....	41
3.1.9 Kartläggning av behov och kompetenser.....	41
3.1.10 Kompetensförsörjning.....	42
3.2 Samiskans ställning i världen och Östersund	43

4. Avstämning planeringsdirektiv	44
5. Slutsats	46
5.1 Samiska och övriga nationella minoritetsbarn och -ungdomar ska ges likvärdiga förutsättningar som majoritetsbefolkningen att tillägna sig och utveckla sitt språk, sin kultur och identitet.	47
5.1.1 Vägledning	47
5.1.2 Ekonomiska effekter	47
5.2 Samer ska få sociala insatser, vård och omsorg av samiskspråkig personal med kompetens i och lyhördhet för samisk kultur.....	48
5.2.1 Vägledning.....	48
5.2.2 Ekonomiska effekter	48
5.3 Östersund ska vara en attraktiv kommun för samer att leva i där samer och samisk kultur lyfts fram som en självklar och berikande del av samhället.	48
5.3.1 Vägledning	49
5.3.2 Ekonomiska effekter	49
5.4 Samers möjlighet att använda mark och vatten som en grund för sin urfolkskultur ska främjas i kommunal verksamhet.....	50
5.4.1 Vägledning.....	50
5.4.2 Ekonomiska effekter	50
5.5 Samer ska ha reellt inflytande i kommunala frågor som berör dem.....	51
5.5.1 Vägledning	51
5.5.2 Ekonomiska effekter	51
5.6 Medborgarna ska informeras om sina rättigheter till myndighetskontakter på samiska, finska och meänkieli.....	51
5.6.1 Vägledning	51
5.6.2 Ekonomiska effekter	52
5.7 Kommunen ska vara en föredömlig arbetsgivare för arbetstagare med kompetens i nationella minoritetsspråk och nationella minoritetskulturer.....	52
5.7.1 Vägledning	52
5.7.2 Ekonomiska effekter	53
6. Kompetens	53
7. Relaterade dokument.....	55

1. Inledning

Sverige ratificerade Europarådets Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk år 2000. Efterföljande granskningar har återkommande visat att Sverige inte lever upp till samernas, judarnas, tornedalingarnas, romernas och sverigefinnarnas rättigheter, särskilt på kommunal nivå. Propositionen En stärkt minoritetspolitik visar på svensk självinsikt:

”Eftersom minoritetspolitiken genomför internationella åtaganden i svensk rätt och förvaltning kan inte annat än full efterlevnad av de nationella minoriteternas rättigheter accepteras.”¹

*”Det kan sammantaget konstateras att **de flesta av landets kommuner och landsting inte beaktar det ansvar de har för att realisera grundskyddet (§§ 4 och 5) för de nationella minoriteterna.** Detta trots att minoritetslagen har varit i kraft i över åtta år. Det främsta skälet till det verkar vara okunskap om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken i Sverige, såväl historiskt som i dag.”²*

Detta är också giltigt för Östersunds kommun, som har centrala förbättringsområden i samtliga nämnder och förvaltningar. Förhoppningen med föreliggande riktlinje är att den ska utgöra ett kraftfullt verktyg för en nystart av Östersunds kommuns minoritetspolitiska arbete.

1.1 Bakgrund

1 januari 2019 skärptes Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. I den nyinrättade § 5b fastslås att ”kommuner och regioner ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Uppgifter om mål och riktlinjer som har antagits enligt första stycket ska på begäran lämnas till den myndighet som har uppföljningsansvar enligt 20 §. *Lag (2019:938).*” Östersunds kommun har fram till nu saknat riktlinje.

Denna riktlinje ska beaktas och fungera som ett stöd vid samtliga nämnders verksamhetsplanering och i aktuella fall beaktas vid framtagande av aktiverande styrdokument.

---

¹ Prop. 2017/18:199, s.27

² Prop. 2017/18:199 s. 31f

1.2 Syfte

Syftet med att upprätta denna bakgrundsrapport är att dokumentera det material som ligger till grund för de ställningstaganden som kommer att sammanställas i Riktlinje för arbete med nationella minoriteter. Rapporten utgör underlag för att möjliggöra ett fastställande av ambitionsnivån för det horisontella perspektiv som de nationella minoritetsfrågorna utgör.

1.2 Avgränsningar

Riktlinjen gäller Östersunds kommuns arbete med nationella minoritetsfrågor som ska genomsyra kommunens hela verksamhet. Riktlinjen består av sju ställningstaganden som anger förutsättningarna för kommande strategier, policys, verksamhetsplaner, uppdrag, budgetar och andra politiska beslut och tjänstemannabeslut som påverkar nationella minoriteter.

1.3 Verksamhetsområde

Riktlinjen ska styra samtliga nämnders och förvaltningars verksamhetsområden.

1.4 Metod

Riktlinjen har utarbetats av en arbetsgrupp med representanter för samtliga förvaltningsledningar och med politisk representation av Kerstin Arnemo. Arbetsgruppen leds av samiska utvecklingsstrategen, som också utarbetat bakgrundsrapporten. Tät dialog har först med en rad nyckelpersoner på förvaltningarna vid utarbetandet av bakgrundsrapport och riktlinje. Juristen Marie B Hagsgård som hade en ledande roll i utarbetandet av Sveriges första minoritetslag är numer president i Europarådets Expertkommitté för uppföljning av efterlevnaden av Ramkonventionen om skydd av nationella minoriteter. Hon har deltagit på möten med flera av förvaltningarna och kvalitetssäkrat riktlinjen och bakgrundsrapporten. Efter avstämning med kommundirektör läggs riktlinjen fram till kommunfullmäktige, som beslutar om remiss till samtliga politiska nämnder och partier samt organisationer som företräder nationella minoriteter. Efter behandling av remissvar läggs riktlinjen fram till kommunfullmäktige för beslut hösten 2021.

2. Lokalt liv och nationell lagstiftning i globalt perspektiv

2.1 Internationella konventioner och förpliktelser

2.1.1 Agenda 2030

Inom ramen för FN:s 17 globala mål för att uppnå Agenda 2030 finns några punkter som berör ämnet urfolks och nationella minoriteters rättigheter. Mål 10 handlar om minskad ojämlikhet inom och mellan länder.

- 10.2 Främja social, ekonomisk och politisk inkludering

”Till 2030 möjliggöra och verka för att alla människor, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, ras, etnicitet, ursprung, religion eller ekonomisk eller annan ställning, blir inkluderade i det sociala, ekonomiska och politiska livet.”³

- 10.3 Säkerställ lika rättigheter för alla och utrota diskriminering

”Säkerställa lika möjligheter och minska förekomsten av ojämlika utfall, bland annat genom att avskaffa diskriminerande lagstiftning, politik och praxis och främja lagstiftning, politik och åtgärder av lämpligt slag i detta hänseende.”⁴

”Samisk erfarenhet”. Screentryckt glasyr på keramikplatta av den sydsamiske konstnären Tomas Colbengtson.

³ [Mål 10: Minskad ojämlikhet - Globala målen \(globalamalen.se\)](http://globalamalen.se)

⁴ [Mål 10: Minskad ojämlikhet - Globala målen \(globalamalen.se\)](http://globalamalen.se)

2.1.2 FN:s urfolksdeklaration (UNDRIP)

Sveriges riksdag erkände 1977 att samerna är Sveriges urfolk. De är också Europas enda urfolk. Ett urfolk definieras som ett folk som härstammar från folkgrupper som levde i landet eller i det geografiska område som landet tillhör vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställande av nuvarande statsgränser och vilka har behållit en del av eller alla sina sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner. FN uppskattar att världens urfolk och ursprungsfolk uppgår till 370 miljoner människor. I egenskap av urfolk har samerna ett folkrättsligt skydd.

En vanlig missuppfattning är att urfolkens rättigheter är orättfärdiga och alltför långtgående, att de ger samerna förmåner på bekostnad av majoritetsbefolkningen. Att urfolksrättigheterna ger upphov till polarisering och splittring i grupper av ”vi och dom”. Men FN:s urfolksdeklaration (UNDRIP) som antogs av FN:s generalförsamling 2007 är en tolkning av FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och de konventioner som gäller för alla⁵. Det innebär att urfolksrätten och minoriteters rättigheter inte ska ses som privilegier, utan syftar till att ge likvärdiga förutsättningar, att försöka kompensera för orättfärdiga strukturella orättvisor, att alla ska ha samma rättigheter och att minoriteter ska ha samma möjlighet som majoriteten att behålla och utveckla sina kulturer.

UNDRIP är inte rättsligt bindande men består av riktlinjer för hur staterna ska skydda, främja och implementera urfolks rättigheter. Rätten till självbestämmande innebär att urfolk har rätt att bestämma vad som är bäst för dem och deras samhällen. De har rätt att fatta egna beslut i frågor som berör dem och genomföra dem på det sätt som är meningsfullt. De har också rätt att vara självständiga och fria, vilket innebär att de har rätt att samtidigt vara medborgare i den stat de lever

”Urfolksrätten och minoriteters rättigheter är inte orättvisa privilegier som orsakar polarisering och en uppdelning mellan ”vi och dom”, utan syftar till att ge likvärdiga förutsättningar, att i någon mån kompensera för strukturella orättvisor, att alla ska ha samma rättigheter och att minoriteter ska ha samma möjligheter som majoriteten att behålla och utveckla sina kulturer.”

⁵ Läs den i sin helhet genom att följa denna länk: ([Urfolksdeklarationen \(UNDRIP\) - Sametinget](#)).

i och medlemmar i sina egna samhällen. Staten får inte utsätta urfolk för tvångsassimilering, vare sig till majoritetssamhället eller till någon kultur.

Rätten att bli erkända som ett folk: Urfolk har rätt att uttrycka sin kulturella identitet i form av klädsel, mat och språk samt fria från att påtvingas någon annan kultur. Staten måste här se till att det finns förutsättningar för urfolk att kunna återuppta, bibehålla och utöva sin kunskap kring kultur, andlighet och religiösa traditioner.

Rätten till fritt och informerat samtycke: Urfolk har rätt att bli konsulterade, informerade och fatta beslut i frågor som berör dem och deras rättigheter, utan påtryckningar utifrån.

Rätten att inte utsättas för diskriminering: Stater måste se till att urfolk inte blir diskriminerade vare sig som folk eller individer oavsett kön, funktionsnedsättning och religion. De har samma rättigheter och ska behandlas likvärdigt andra människor.

Region Jämtland Härjedalen har vintern 2020/2021 som första region i Sverige uppdragit åt professorn, juristen och experten på internationell rätt, mänskliga rättigheter, urfolksrätt och samerätt Mattias Åhrén, att utreda vad det skulle innebära om regionen skulle implementera urfolksdeklarationen⁶. Uppdraget består bland annat av att presentera och beskriva innebörden av UNDRIP på ett sätt som rent allmänt bistår befolkningen i Jämtland Härjedalen, beslutsfattarna och befattningshavarna i regionen i att förverkliga de rättigheter som uttrycks i deklarationen. Han ska också jämföra deklarationens rättigheter med Region Jämtland Härjedalens verksamheter och regelverk, för att identifiera eventuella inkongruenser och föreslå hur de ska åtgärdas.

”Jag är, baserat på erfarenhet, förvissad om att detta är ett uppdrag som kommer att gynna alla som lever och verkar i Jämtland Härjedalen. På ett sätt är nog en inte oväsentlig del av uppdraget att ”avmystifiera” urfolksrätten, och illustrera hur genomförande av rättigheter i vart fall på lite sikt undviker, i motsättning till underblåser, konflikter, något alla tjänar på”, säger han i ett uttalande från regionen. På frågan om varför hans uppdrag blivit en stor nyhet med samiska mått mätt svarar han:

”Svaret på en sådan fråga skulle jag vilja inleda med att säga att det inte borde vara det. Vad projektet i grund och botten handlar om är att tydliggöra och förverkliga rättigheter. Det är något vi dagligdags ägnar oss åt i Region Jämtland Härjedalen och Sverige i övrigt. Att regionen tar fram en strategi för att identifiera och efterleva samers rättigheter är i grund och botten inte en större nyhet än att denna har, exempelvis, en plan för icke-diskriminering av personer med funktionsnedsättningar.

---

⁶ ([Han utreder hur Region Jämtland Härjedalens strategi för att identifiera och efterleva samers rättigheter ska se ut - Region Jämtland Härjedalen \(regionjh.se\)](#)).

Nyhetsvärdet är nog till stor del ett resultat av att samiska rättigheter av någon anledning tenderar att sammankopplas med drama. Som påpekats är nog en aspekt av uppdraget att avmystifiera dessa rättigheter – inte minst inom den samiska folkgruppen själv.”

Ambitionen är att ett förverkligande av de rättigheter som kommer till uttryck i Urfolksdeklarationen ska medföra att alla som lever och verkar i Jämtland Härjedalen ska ha lika tillgång till och ha samma nytta av regionens tjänster och verksamheter och att de också ska förstå och känna att det är så.

2.1.3 FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter antogs av FN:s generalförsamling 1989 och trädde i kraft den 2 september 1990. Sedan dess har 116 stater ratificerat barnkonventionen. Konventionen har utvecklats över tid genom FN:s speciella toppmöte om barn och konventionen har även varit objekt för världstoppmöten. Flera viktiga tilläggsprotokoll har tillkommit och den 13 juni 2018 röstade Sveriges riksdag ja till att göra barnkonventionen till svensk lag. Lagen trädde i kraft den 1 januari 2020 och beslutet innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen. Barnets rättigheter ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn. En inkorporering av barnkonventionen bidrar till att synliggöra barnets rättigheter. Det är ett sätt att skapa en grund för ett mer barnrättsbaserat synsätt i all offentlig verksamhet.

Barnkonventionen är ett internationellt avtal som är rättsligt bindande för de länder som ratificerat den. Barnkonventionen är en del av den internationella folkrätten, vilket innebär att staterna som ratificerat konventionen är skyldiga att göra sitt yttersta för att följa konventionens 54 artiklar. 41 av dessa är så kallade sakartiklar. De ska läsas som en helhet och man kan inte lyfta ut en sakartikel och läsa den helt skild från de andra. Fyra av de 41 sakartiklarna kan ses som vägledning för hur hela barnkonventionen skall tolkas. Dessa kallas för de fyra grundprinciperna och är mycket relevanta utifrån minoritets- och urfolksperspektivet:

- *Artikel 2 – Alla barn har samma rättigheter och lika värde.*
Ingen får diskrimineras. Barnkonventionen gäller för alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat den.
- *Artikel 3 – Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.*
Begreppet ”barnets bästa” är konventionens grundpelare. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall och man ska ta hänsyn till barnets egen åsikt och erfarenhet.

- *Artikel 6 – Alla barn har rätt till liv och utveckling.*
 Artikeln understryker varje barns rätt till liv, överlevnad och utveckling. Den behandlar inte bara barnets fysiska hälsa utan avser också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.
- *Artikel 12 – Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad.*
 Artikeln lyfter fram barnets rätt att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad.

Utöver dessa artiklar finns en bestämmelse i *artikel 30* som anger att barn som tillhör ett urfolk eller en etnisk, religiös eller språklig minoritet inte ska förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk. Detta innebär att för barn som tillhör minoriteter och urfolk kan det behöva vidtas åtgärder som innebär positiv särbehandling för att de ska ha samma möjligheter som personer som tillhör majoriteten att behålla sin kultur. Detta har att göra med att minoriteter historiskt och strukturellt utsatts för diskriminering.

”Detta innebär att det kan behöva vidtas åtgärder som innebär positiv särbehandling av barn som tillhör minoriteter och urfolk för att de ska ha samma möjligheter som personer som tillhör majoriteten att behålla sin kultur.”

Skyldigheten att inte diskriminera barn som tillhör urfolk och minoriteter kräver att en stat aktivt identifierar de individuella barn som tillhör en minoritet eller ett urfolk och grupper av barn för vilka det kan behöva vidtas särskilda åtgärder, dels för att uppfylla deras rättigheter, dels för att upptäcka eventuell diskriminering. FN:s Barnrättskommitté har också uttalat att en stat bör säkerställa att informations- och utbildningsåtgärder riktade till allmänheten vidtas för att bland annat åtgärda diskriminering av barn som tillhör ett urfolk. Kommittén anser att det är viktigt att ta hänsyn till den kulturella betydelsen

av traditionell mark och naturmiljöns kvalitet, när stater säkerställer rätten till liv, överlevnad och utveckling för barn som tillhör ett urfolk.⁷

⁷ (Se vidare SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, Volym 2 s. 1166).

2.1.4 Europarådets konventioner

Även samarbetsorganisationen Europarådet anser att rätten att behålla och utveckla sin kultur och identitet är en oersättlig rättighet utifrån de mänskliga rättigheterna. Det inkluderar rätten att använda sitt minoritetsspråk, utöva sin religion och att upprätthålla sina traditioner och sitt kulturarv.⁸ Europarådet arbetar med att främja demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatsutveckling och samarbetar med OSSE, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa. Enligt Europarådet är skyddet för de nationella minoriteternas fortlevnad en förutsättning för att staterna ska kunna vila på en stabil, demokratisk och fredlig grund. Europarådet har lagt fram två konventioner som syftar till att skydda de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja språkens och kulturernas överlevnad. Sverige ratificerade *Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk* (1992) och *Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter* (1995) år 2000. Dessa slår bland annat fast att varje minoritet och varje språk ska behandlas i enlighet med vad individer som tillhör nationella minoriteten önskar och i enlighet med vad som behövs för att skydda och främja varje minoritetsspråk.

Europarådet granskar hur ratificerande stater som Sverige lever upp till konventionerna. Granskningarna av efterlevnaden av språkstadgan och ramkonventionen genomförs vart femte år. Granskningarna initieras av Europarådets rådgivande kommitté eller expertkommitté. Med utgångspunkt i kommittéernas anvisningar lämnar Sverige in en rapport sammanställd av Regeringskansliet. Kommittén besöker Sverige och träffar företrädare för regeringen, statliga, regionala och lokala myndigheter, nationella minoriteter och andra organisationer. Kommittén skriver en rapport över sina observationer och rekommendationer, varpå Europarådets ministerkommitté antar en rekommendation/resolution. Sverige har återkommande fått skarp kritik för efterlevnaden av konventionerna, inte minst när det gäller bristen på inflytande för urfolket samerna och för andra nationella minoriteter i frågor som berör dem.

Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter vilar på tre centrala principer: Likabehandling (artikel 4), skyldighet för stater att vidta positiva åtgärder för att ge personer som tillhör nationella minoriteter samma möjlighet som personer som tillhör majoriteten att behålla och utveckla sin kultur och sin identitet (artikel 5), samt skyldighet att se till att de kan ha inflytande i olika delar av samhällslivet (artikel 15). Även andra konventioner som Sverige åtagit sig att leva upp till ger uttryck för dessa principer, däribland FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, artiklarna 25 och 27.

---

⁸ Jämför artikel 5 i Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter.

Sverige ratificerade Språkstadgan med en lägre skyddsnivå för samiskan än vad Norge och Finland har gjort. Sametinget lyfter fram två skäl till att det är bekymmersamt att Sverige, som säger sig värna om mänskliga rättigheter, har denna låga ambitionsnivå vad gäller skyddet och viljan att värna de samiska språken i landet. Det ena är att ambitionsnivån i praktiken inte ger reella möjligheter att använda de samiska språken i samhället mer än i mycket begränsad omfattning. Det andra är att ambitionsnivån gör att samerna som *ett* folk och de samiska språken som är gränsöverskridande, behandlas olika i de nordiska länderna. Inte minst i arbetet med en nordisk samekonvention är dessa olikheter i ambitionsnivå problematisk eftersom konventionen syftar till att behandla samerna som ett folk. Ytterligare skäl är att en mer samstämmig syn på åtagandena gentemot de samiska språken för Sverige, Norge och Finland skulle underlätta det gränsöverskridande samarbetet när det gäller de samiska språken. Till exempel skulle samarbete avseende översättning och tolkning, samhälls-service, vård, utbildning och media kunna underlättas om länderna hade en likvärdig ambitionsnivå, skriver Sametinget i sitt förslag till handlingsprogram för bevarandet av de samiska språken.

2.2 Den svenska minoritetspolitiken

I samband med att Sverige ratificerade Europarådets båda konventioner år 2000 inrättades minoritetspolitiken som ett eget politikområde i statsbudgeten. Läs vidare om processen i proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige⁹. Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholm har uppföljningsansvar och rapporterar årligen om minoritetspolitikens utveckling och tillämpning på lokal och nationell nivå.

Sverige har återkommande fått kritik vid Europarådets granskningar av efterlevnaden av konventionerna. Proposition 2008/09:158 Från erkännande till egenmakt¹⁰ ledde fram till en revidering av lagen 2009. Då tillkom det s.k. grundskyddet i minoritetslagen (se nedan). År 2010 blev Östersunds kommun samisk förvaltningskommun. 2011 erkändes samerna som ett folk i Sveriges grundlag.

Sverige fick fortsatt kritik i efterföljande granskningar, se exempelvis Europarådets rådgivande kommittés yttrande 2017 om Sveriges efterlevnad av Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter.¹¹ I Europarådets ministerråds resolution 2018 rekommenderades Sverige följande punkter för omedelbar åtgärd¹²:

---

⁹ [Nationella minoriteter i Sverige - Regeringen.se](#).

¹⁰ [Från erkännande till egenmakt - regeringens strategi för de nationella minoriteterna - Regeringen.se](#)

¹¹ [2017-10-radgivande-kommittens-fjarde-yttrande-om-ramkonventionen.pdf \(regeringen.se\)](#)

¹² https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808d5a35

- Stärk tillämpningen av Minoritetslagen på lokal nivå, ändra lagstiftningen på de punkter där den ger för stort utrymme för skönsmässig bedömning; och inför ett effektivt rättsmedel om lagen inte efterlevs.
- Öka och formalisera möjligheterna för samer att på ett meningsfullt och effektivt sätt delta i beslutsprocesser som påverkar dem på kommunal, regional och nationell nivå och se till att samerna kan bevara och utveckla sin kultur så snart beslut tas som påverkar områden där de traditionellt är bosatta.
- Öka tillgången på undervisning i och på minoritetsspråk, i synnerhet genom att göra minoritetsspråkläraryrket mer attraktivt, utarbeta en övergripande politik för undervisning i nationella minoritetsspråk i förskolor och för utbildning av förskollärare, i nära samarbete med representanter för minoriteterna.

Proposition 2017/18:199 En stärkt minoritetspolitik¹³ ledde fram till en skärpning av minoritetslagen 1 januari 2019. Skärpningen innebar att kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete, att informationsskyldigheten för förvaltningsmyndigheter tydliggjordes, att innebörden av samråd och inflytande för nationella minoriteter enligt lagen förtydligades och att förvaltningsmyndigheter ska beakta barns och ungas möjligheter till inflytande i frågor som berör dem.

Lagskärpningen innebar också vissa förändringar inom rätten till förskola och annan pedagogisk verksamhet på minoritetsspråk. Regleringen överfördes till skollagen, rätten till förskola på minoritetsspråk ska avse en väsentlig del av verksamheten och efterfrågan ska tydliggöras genom att vårdnadshavare aktivt ska tillfrågas om de önskar plats i förskola på minoritetsspråket. Även inom området äldreomsorg stärktes rätten till minoritetsspråk (från *helt eller betydande del* till *helt eller väsentlig del*).¹⁴ Rätten omfattar nu också den äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet. Lagskärpningen innebär också att kommuner vid efterfrågan ska tillhandahålla äldreomsorg på jiddisch och romani chib om man har tillgång till personal med sådan kompetens.

Parallellt hade regeringen 2018 tillsatt en utredning med uppdrag att närmare analysera och föreslå hur ansvaret för samordning, utveckling och uppföljning av minoritetspolitiken ska organiseras. Slutbetänkandet¹⁵ ger en rad förslag för att ge regeringen bättre underlag för en effektiv styrning av minoritetspolitiken och även en renodling av Sametingets uppföljningsansvar.

---

¹³ [En stärkt minoritetspolitik - Regeringen.se](#)

¹⁴ Hur detta ska tolkas framgår av Prop. 2017/18:199 s.68 ff.

¹⁵ [Högre växel i minoritetspolitiken Stärkt samordning och uppföljning SOU 2020_27 \(gov.se\)](#)

Europarådets Expertkommittés senaste yttrande om Sveriges efterlevnad av Europeiska stadgan om nationella minoriteter och minoritetsspråk lämnades i juli 2020.¹⁶ Även denna gång fick Sverige kritik på flera punkter.

Mest kritik fick Sverige även denna gång på utbildningsområdet. Situationen är otillfredsställande och utbildning på minoritetsspråken bör stärkas på flera plan. Modersmålsundervisningen som bara erbjuds en lektion i veckan är otillräcklig för såväl elevens språkutveckling som revitalisering av minoritetsspråken. Kommittén riktar en uppmaning till Sverige att förtydliga vad som gäller för modersmålsundervisningen i förskola. Idag har barn som tillhör de nationella minoriteterna inte rätt till modersmålsundervisning i förskola men ”ska stödjas i sin språkutveckling i sitt nationella minoritetsspråk”, enligt läroplanen för förskolan.

Läroplanerna i de nationella minoritetsspråken för förskola upp till gymnasium bör också stärkas utifrån en strukturerad och hållbar plan för varje minoritetsspråk. Även mer undervisningsmaterial på minoritetsspråken behövs. Tvåspråkig undervisning på finska, samiska och meänkieli bör öka och Sverige bör inrätta fler språkcentra likt Samiskt språkcentrum för alla nationella minoritetsspråk.

Ett problem som påtalades var att ett flertal fall där elever inte fått tala sitt minoritetsspråk i skolan, inte kunde utredas av Diskrimineringsombudsmannen eftersom språk inte är en av diskrimineringsgrunderna i svensk diskrimineringslagstiftning. Detta är enligt expertkommittén inte förenligt med språkstadgan.

Några av rekommendationerna i resolutionen var:

- Se över diskrimineringslagstiftningen så att språk blir en av diskrimineringsgrunderna.
- Stärk implementeringen av minoritetlagen och inför åtgärder när lagen inte efterlevs.
- Öka och formalisera samers beslutsfattande.
- Öka tillgängligheten för utbildning i minoritetsspråk bland annat genom att göra det mer attraktivt att vara lärare i minoritetsspråk.
- Fortsätt arbetet med regeringens strategi för romsk inkludering och undersök möjligheter för ett romskt nationellt center.
- Fortsätt att stärka arbetet mot främlingsfientlighet, diskriminering, rasism och hatbrott, särskilt på nätet och i sociala medier.

---

¹⁶Expertkommitténs rapport finns att läsa i sin helhet här: [16809fbaab \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/t09/Minorities/Legislation/2020/07/20200714_Sweden.pdf)

- Utveckla och tillämpa arbetet med insamling av jämlikhetsdata tillsammans med företrädare för de nationella minoriteterna utifrån frivillighet och principen om självidentifikation.
- Utveckla en sannings och- försoningsprocess i nära samarbete med samer.
- Främja de nationella minoritetsspråken i digital media.
- Vidta åtgärder så att äldre kan få äldreomsorg på sitt minoritetsspråk.
- Säkerställ att undervisningsmaterial om de nationella minoriteterna är uppdaterad med korrekt och relevant information.
- Stötta digital undervisning i minoritetsspråken.
- Utöka undervisningen i och på minoritetsspråken.

Sverige lämnade in sin senaste rapport om efterlevnaden av ramkonventionen 1 juni 2021.

2.2.1 Alla kommuners skyldigheter gentemot samtliga nationella minoriteter enligt Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Delar av minoritetslagen reglerar samtliga nationella minoriteters rättigheter i samtliga kommuner.

2 § Nationella minoriteter är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar i enlighet med Sveriges åtaganden enligt Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2) och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3).

I språklagen (2009:600) anges att de nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

3 § Kommuner och regioner ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter och det allmännas ansvar enligt denna lag och de föreskrifter som denna lag hänvisar till. Detsamma gäller statliga förvaltningsmyndigheter vars verksamhet är av betydelse för de nationella minoriteterna eller minoritetsspråken. *Lag (2019:938)*.

4 § I språklagen (2009:600) anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

5 § Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor.

Samråd enligt första stycket ska ske genom att förvaltningsmyndigheten för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndighetens beslutsfattande. *Lag (2018:1367)*.

5 a § Förvaltningsmyndigheter ska särskilt främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta till deras förutsättningar. *Lag (2018:1367)*.

5 b § Kommuner och regioner ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete.

Uppgifter om mål och riktlinjer som har antagits enligt första stycket ska på begäran lämnas till den myndighet som har uppföljningsansvar enligt 20 §. *Lag (2019:938)*.

Bestämmelserna i 4 och 5 §§ brukar kallas minoritetslagens grundskydd. Grundskyddet innebär att myndigheter på såväl statlig som regional och kommunal nivå i sin verksamhet ska främja de nationella minoriteternas möjlighet att bevara och utveckla sin kultur och skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det innebär också en ovillkorlig skyldighet för myndigheter att ge de nationella minoriteterna inflytande i frågor som berör dem. Så långt möjligt ska detta ske i form av samråd (§§ 4 och 5). Grundskyddet gäller för all verksamhet hos myndigheterna i frågor som berör de nationella minoriteterna.

Den ena principen som kommer till uttryck genom grundskyddet är att urfolket samerna och de nationella minoriteterna ska ha samma möjligheter som majoriteten har att behålla och utveckla sitt språk och sin kultur. För att det ska vara möjligt krävs att kommunen i sina olika verksamheter främjar samers och övriga nationella minoriteters möjlighet att göra det, ~~alltså att kommunen ska vidta positiva åtgärder för att det göra det möjligt för samer och personer som tillhör andra nationella minoriteter att behålla och utveckla sitt språk och sin kultur.~~ Den andra principen ger samer och övriga nationella minoriteter en absolut rätt till inflytande i frågor som berör dem. Den har att göra med svårigheten för en minoritet att göra sin röst hörd och få inflytande i en demokrati där majoriteten fattar besluten. I en genuin demokrati har även minoriteterna en möjlighet att uttrycka sina åsikter och påverka beslut.¹⁷

Syftet med att främja de nationella minoriteternas möjlighet att behålla och utveckla sin kultur, sitt språk och sin identitet och ge dem en rätt att ha inflytande över beslut som berör dem är främja tolerans och dialog mellan olika grupper i samhället för att uppnå ömsesidig respekt och förståelse och samarbete mellan alla personer i samhället oberoende av om de tillhör en minoritet eller majoriteten. Särskilt viktiga för att uppnå detta är områdena utbildning, kultur och massmedia.¹⁸

---

¹⁷ Jämför preambeln till Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter.

¹⁸ Se artikel 6 i Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter.

2.2.2 Östersunds kommuns skyldigheter som samisk förvaltningskommun enligt Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och Förordning (2009:1077) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Delar av minoritetslagen reglerar enskildas rättigheter inom förvaltningskommuner för de nationella minoritetsspråken samiska, meänkieli och finska:

8 § Enskilda har rätt att använda finska, meänkieli respektive samiska vid sina muntliga och skriftliga kontakter med en förvaltningsmyndighet vars geografiska verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med minoritetsspråkets förvaltningsområde. Detta gäller i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part, om ärendet har anknytning till förvaltningsområdet.

Om den enskilde använder finska, meänkieli eller samiska i ett sådant ärende, är myndigheten skyldig att ge muntligt svar på samma språk. Enskilda som saknar juridiskt biträde har dessutom rätt att på begäran få en skriftlig översättning av beslut och beslutsmotivering i ärendet på finska, meänkieli respektive samiska.

Myndigheten ska även i övrigt sträva efter att bemöta de enskilda på dessa språk.

9 § Utanför ett förvaltningsområde har enskilda rätt att använda finska, meänkieli respektive samiska vid muntliga och skriftliga kontakter i förvaltningsmyndigheters ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part, om ärendet kan handläggas av personal som behärskar minoritetsspråket.

11 § Förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli respektive samiska där detta behövs i enskildas kontakter med myndigheten.

12 § Förvaltningsmyndigheter får bestämma särskilda tider och särskild plats för att ta emot besök av enskilda som talar finska, meänkieli respektive samiska, samt ha särskilda telefontider.

17 § Rätten för enskilda att i vissa fall erbjudas förskola och viss annan pedagogisk verksamhet på finska, meänkieli eller samiska regleras i 8 kap. 12 a § och 25 kap. 5 a § skollagen (2010:800). *Lag (2018:1367)*.

18 § En kommun som ingår i ett förvaltningsområde ska erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller en väsentlig del av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, meänkieli respektive samiska. *Lag (2018:1367)*.

18 a § En kommun som inte ingår i något förvaltningsområde ska erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller en väsentlig del av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, jiddisch, meänkieli, romani chib eller samiska, om kommunen har tillgång till personal med sådana språkkunskaper. Detsamma gäller för en kommun som ingår i ett förvaltningsområde för ett visst språk vad gäller övriga språk. *Lag (2018:1367)*.

18 b § Kommunen ska inom ramen för sådan omsorg som erbjuds enligt 18 och 18 a §§ beakta de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet. *Lag (2018:1367)*.

För kommuner i förvaltningsområde som mottar statsbidrag för merkostnader i samband med minoritetslagens tillkomst är kartläggning ett krav. Enligt förordning (2019:1077) om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska kommunen tillsammans med de nationella minoriteterna kartlägga de behov som finns av åtgärder till stöd för användningen av finska, meänkieli respektive samiska. Inventeringen bör ge svar på:

- Vilka behov som finns för användningen av minoritetsspråken
- Vilka språkkunskaper som finns inom kommunens olika personalgrupper; handläggare, förskolepersonal, äldreomsorgspersonal etc.

2.2.3 Sametingets Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken

Med bakgrund i regeringens skrivelse *Nystart för en stärkt minoritetspolitik*¹⁹ uppdrog regeringen åt Sametinget att utarbeta ett samlat handlingsprogram för bevarande av de samiska språken. Programmet bör innehålla såväl övergripande som specifika åtgärder och en tydlig ansvarsfördelning. Syftet med uppdraget är att främja möjligheten för de samiska språken att revitaliseras och fortleva som levande språk i Sverige. Som skäl anger regeringen bland annat att det är nödvändigt att fortsatt vidta åtgärder för att vända den pågående språkbytesprocessen i Sverige. Handlingsprogrammet presenterades hösten 2020. Östersunds kommun utsågs till en av remissinstanserna²⁰. Vissa av de föreslagna åtgärderna är långsiktiga, andra är kortsiktiga i väntan på strukturella förändringar. Några av de viktigaste förslagen är:

---

¹⁹ [Nystart för en stärkt minoritetspolitik - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/491090)

²⁰ Östersunds kommuns diarienummer 00605-2020

- Utöka Sveriges åtaganden enligt Språkstadgan för de samiska språken så att skyddet hamnar på samma nivå som i Norge och Finland.
- Reglera och säkerställ samernas språkliga rättigheter i en särskild lag. Lagen ska ersätta andra lagar som reglerar samernas språkliga rättigheter.
- Resurser i form av ett särskilt språkanslag tillförs Sametinget för ansvaret att leda det samiska språkarbetet.
- Genomföra en kartläggning av samiska språk med utgångspunkt i förstudien *Kartläggning av de samiska språken* (Sametinget, Umeå, 2015) med återkommande uppföljningar vart sjätte år.
- Förvaltningsansvaret och resurserna för samiska kulturfrågor bör samlas hos Sametinget.
- Inrätta en interdepartemental arbetsgrupp ledd av närmast ansvarig statssekreterare för att förbättra samordningsstrukturen i Regeringskansliet. En expertgrupp med företrädare för samiska myndigheter knyts till arbetsgruppen.
- Samiskt språkcentrums verksamhet utvidgas i fråga om närvaro i de samiska språkområdena och lokaliseras till Giron/Kiruna och Jáhkâmáhkke/Jokkmokk. Ökade resurser för verksamheten tillförs Sametinget.
- Utvalda kommuner, kommunala samverkansorgan eller regioner tilldelas efter ansökan resurser för att etablera och driva språkresurscentrum på lokal eller regional nivå.
- Uppdrag till Myndigheten för digital förvaltning att göra en översyn över den offentliga förvaltningens, däribland förvaltningsmyndigheternas, möjligheter och utmaningar att hantera de samiska språken. Översynen bör utgå från de skyldigheter som föreligger förvaltningsmyndigheter enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och språklagen (2009:600).
- Upphandla översättare i de samiska språken på statlig nivå och lägga fast ramavtal för dessa översättningstjänster.
- Anpassa den språkteknologi som är utvecklad för de samiska språken i Norge till det svenska språket och svenska förhållanden.
- Förtydliga befintliga uppdrag inom digitaliseringsområdet, både det till Skolverket och till andra, i fråga om de behov och utmaningar som finns i förhållande till de samiska språken.
- Säkerställa ekonomiska resurser till Sámi Giellagáldu, det samiska folkets högsta beslutande organ i frågor som rör de samiska språken i Norge, Finland och Sverige. Norge och Finland är redan finansiärer av organet.
- Att göra de samiska språken levande och välmående och värdesatta i samhället.

- Utarbeta en utbildning i samisk pedagogik, där beprövad erfarenhet hos pedagoger i samisk förskola och kunskapen från forskningsprojekt och andra relevanta insatser som pågått och pågår tas tillvara. Alla pedagoger som arbetar inom samisk förskola ska genomgå utbildningen.
- En utredare ges i uppdrag att utarbeta förslag till hur rätten till förskola som bedrivs helt eller till väsentlig del på samiska ska kunna införas för samiska barn i alla kommuner.
- Införa en skyldighet för kommuner inom förvaltningsområdet att erbjuda det barn vars vårdnadshavare begär det plats i förskola som bedrivs på samiska inom fyra månader från att vårdnadshavaren anmält önskemål.
- Utarbeta en läroplan för samisk förskola på motsvarande sätt som det finns en läroplan för sameskolan.
- Utarbeta stöd till skolhuvudmän om förskola på samiska.
- Framtagande av allmänna råd för hur 8 kapitlet 12 a § skollagen om rätten till förskola helt eller till väsentlig del på samiska ska tillämpas.
- Tillsätta en expertgrupp med myndighetsrepresentanter med uppdrag att inom befintlig struktur så långt möjligt finna metoder, verktyg och lösningar som ökar barn och ungas möjligheter att få förskola, grundskola och gymnasium på och i samiska.
- Ett metodstöd för genomförande av *giellalávgun* (språkbud) tas fram. Förordningen (2019:558) om statsbidrag för bättre språkutveckling i förskolan anpassas till att möjliggöra språkstärkande insatser i de samiska språken med tillhörande fortbildning för pedagoger.
- Pröva modeller för hur äldre talare ska kunna utgöra en kontinuerlig språklig resurs i samisk förskola.
- En expertgrupp med kompetens inom pedagogik och god kännedom om starka utbildningsmodeller för språk, revitalisering och pedagogik ska tillsättas för att påbörja en långsiktig arbetsprocess i syfte att etappvis utveckla verksamheten vid sameskolan och den integrerade samiska undervisningen så att den kan utgöra en resurs för det samiska samhället.

”Modersmålsundervisningen som den ser ut idag leder varken till att barnen får tillräckliga kunskaper för att bli funktionellt tvåspråkiga eller till att de blir talare av samiska.”

Sametingets Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken

- Uppdrag att utveckla den tvåspråkiga undervisningen i syfte att lägga fast en utbildningsmodell och metodik som syftar till att barnen ska bli funktionellt tvåspråkiga oavsett samiskspråkig kunskapsnivå. Erfarenheter från andra liknande processer och beprövad erfarenhet är centrala i arbetet. I uppdraget bör lärare, resurspersoner, barn, föräldrar och gärna andra i barnens omgivning involveras. Modersmålsundervisningen som den ser ut idag leder varken till att barnen får tillräckliga kunskaper för att bli funktionellt tvåspråkiga eller till att de blir talare av samiska.
- Vidta insatser för att öka omfattningen av tvåspråkig undervisning på samiska i fler delar av landet.
- Uppdrag att utveckla tvåspråkig fjärrundervisning i något eller några ämnen. Införa samiska som eget ämne i grundskolan, införa en bunden timplan med minst tre timmar samiska i veckan, samt använda befintliga kursplaner i samiska för hela grundskolan.
- Införa rätt till modersmålsundervisning i de samiska språken i förskoleklass
- Vid genomförande av andra insatser som rör gymnasieskolan verka för att de samiska språken inarbetas.
- Införa ämnet samiska i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.
- Införa meritpoäng vid studier i ämnet samiska.
- Ta bort kravet på förkunskaper i samiska i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.
- Införa samiska som ämne i yrkesförberedande nationella gymnasieprogrammen vård- och omsorgsprogrammet samt barn- och fritidsprogrammet och ta fram nödvändiga ämnesplaner.
- Ta fram sammanhållen och jämförbar statistik över studier i och på samiska.
- Genomföra en långsiktig språkkampanj, driven av samiska ungdomars egna engagemang, för att öka användning och intresset för de samiska språken.
- Förtydliga Umeå universitets ansvar i fråga om utbildning i de samiska språken.
- Säkra tillgången på behöriga och lämpliga lärare.
- Ändra examensordningen så att det blir möjligt att examinera grundlärare i samiska.
- Öka tillgången på tvåspråkiga lärare i grundskolan.
- Inför samiska som prioriterat ämne i kompletterande pedagogisk utbildning.
- Möjliggöra för legitimerade lärare att efter en genomgången språkdidaktisk kurs om 30 högskolepoäng kunna bli behöriga lärare i samiska.
- Genom uppdragsutbildningar inom vuxenutbildningen möta behovet av samiskspråkig kompetens inom bland annat omsorgsyrken samt bidra till att yrkesvuxenutbildning som motsvarar behovet av samiskspråkig kompetens etableras.

”Trots att mer än ett decennium har gått sedan regeringen konstaterade att kunskaper i samiska borde vara en merit vid rekrytering av personal inom offentlig sektor är det mycket lite som tyder på att en förändring i denna riktning har skett, trots att en sådan åtgärd skulle underlätta för kommuner i förvaltningsområdet att erbjuda service och omsorg på samiska.

*Det bör genomföras en åtgärd som syftar till att uppmuntra förvaltningsmyndigheter att vid **rekrytering och lönesättning ange kunskaper i samiska som krav eller merit, på motsvarande sätt som andra specialkunskaper.***

Sametingets Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken

- Göra en samlad analys av arbetsmarknadens behov av utbildningar inom yrkeshögskolan avseende samisk språk- och kulturkompetens för att därefter bedöma behovet av åtgärder.
- En ökad produktion av läromedel och en bättre bild av vilka läromedel som finns så att de områden som är mest akuta prioriteras.
- Skapa fler aktiva talare av de samiska språken genom att anordna kurser på lokal och nationell nivå i språkspärrsmetodik.
- Skapa fler talare genom att genomföra mentor-lärlingprogram i de samiska språken.
- Få fler läs- och skrivkunniga i de samiska språken genom fortsatta insatser, till exempel genom kortidsstudiebidrag för kurser i samiska.
- Öka informationen till blivande och nyblivna föräldrar i syfte att stärka föräldrar i beslutet att välja samiska som språk.
- Utveckla en intensivutbildning för blivande och nyblivna föräldrar i barns språkinlärning och möjliga strategier och metoder för att använda språket hemma.
- Genom allmänna råd förtydliga innebörden av 18 § lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.
- Samla kunskap om äldre samers språksituation och utifrån samråd med äldre göra en analys av deras behov. Analysen ska ligga till grund för åtgärdsförslag.
- Sametinget bereds plats i Statens kulturråds samverkansråd som verkar inom ramen för kultursamverkansmodellen på motsvarande sätt som andra aktörer som har centrala roller i arbetet med kultur och kulturstöd.

- Inrättande av Giron Sámi Teáhter som en samisk nationalscen vilket möjliggör utvecklingen av den samiska scenkonsten och innebär att målet med en samiskspråkig, turnerande teater med hög konstnärlig kvalitet kan nås.
- Utse Samernas bibliotek till resursbibliotek för samerna som urfolk och de samiska språken och inom ramen för den satsningen permanent förstärka biblioteket samt strukturera och tillgängliggöra inköpt material.
- Fortsatt verka för att skapa bättre förutsättningar för samisk litteratur, inklusive ljudböcker, och för litteratur skriven på de samiska språken.
- Långsiktigt bidra till en finansiering av International Sámi Film Institute (ISFI), i likhet med vad Norge och Finland redan gör, för att möjliggöra för det samiska folket att få se kvalitetsfilmer på samiska och filmer som berättas från ett samiskt perspektiv.
- Stärka och utveckla det gränsöverskridande samarbetet mellan länderna i frågor som rör de samiska språken. En samlad och gemensam insats på nationell nivå bör vidtas för att initiera denna process.
- Stärka de samiska språkens status bland allmänheten genom attitydförändrande insatser.
- Införa språk som diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen (2008:567)
- Uppmuntra förvaltningsmyndigheter att vid rekrytering och lönesättning ange kunskaper i samiska som krav eller merit, på motsvarande sätt som andra specialkunskaper.

2.2.4 En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket

17 december 2020 lade regeringen fram propositionen 2020/21:64 ”En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket”²¹. Syftet med konsultationsordningen var att främja det samiska folkets inflytande över sina angelägenheter. Den skulle innebära att regeringen, statliga förvaltningsmyndigheter, regioner och kommuner är skyldiga att konsultera Sametinget innan beslut fattas som kan få särskild betydelse för urfolket samerna. I vissa fall skulle även samebyar eller samiska organisationer konsulteras. Konsultationen skulle genomföras i god anda och fortsätta tills enighet eller samtycke nåtts eller tills det förklarats att enighet eller samtycke inte kan nås. Avsikten var att den nya lagen ska träda i kraft 1 juli 2021 men i skrivande stund (maj 2021) ser det ut som att lagen stoppas.²²

²¹ [En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket - Regeringen.se](#)

²² [Konsultationsordning saknar riksdagsstöd - Sameradion & SVT Sápmi | Sveriges Radio](#)

Bestämmelsen i 5 § lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk gäller vid sidan av förslaget till konsultationsordning. Det innebär att Östersunds kommun har en ovillkorlig skyldighet att ge samer inflytande i frågor som berör dem och att samråd med samer ska ske så långt möjligt och på ett strukturerat sätt med syfte att beakta deras behov i beslutsfattandet. För att kunna uppfylla denna bestämmelse krävs att personal och förtroendevalda med ansvar för kommunens olika verksamheter känner till vilka behov samer har och vilka frågor de vill ha inflytande över. Dessutom krävs att inflytande/samråd utformas på ett sådant sätt att samer reellt kan påverka besluten. Bestämmelsen i 5 § minoritetslagen ska tolkas och tillämpas fördragskonformt, d.v.s. i ljuset av bestämmelsen i artikel 15 i Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter. Det innebär att samer och övriga nationella minoriteter har rätt att ”delta effektivt” i beslut som berör dem. Att de ska kunna delta effektivt innebär att kommunen ska sträva efter att fatta beslut som samer kan ställa sig bakom (enligt Ramkonventionen ”shared ownership of decisions taken”) och att innehållet i de beslut som tas ska visa att kommunen har tagit hänsyn till samers behov.²³

2.2.5 Socialtjänstlag (2001:453) 5 kapitlet

Socialtjänstlagens 5 kapitel, 6 § slår fast att ”Kommunen ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, jiddisch, meänkieli, romani chib eller samiska där detta behövs i omvårdnaden om äldre människor. Lag (2019:909)”.

2.2.6 Kommunallag (2017:725) 8 kapitel

Kommunallagens 8 kapitel om delaktighet och insyn, slår 3 § fast att ”Nämnderna ska verka för att samråd sker med dem som brukar deras tjänster” vilket ligger helt i linje med minoritetslagens 5 §.

2.2.7 Bibliotekslag (2013:801)

Nationella minoriteters rättigheter regleras också i bibliotekslagen.

5 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken.

---

²³ Andra tematiska kommentaren av Europarådets expertkommitté p. 18-21, 107, 119, <https://www.coe.int/en/web/minorities/thematic-commentaries>

2.2.8 Läroplan för grundskolan 2011

Följande innehåll har sakkunnig i utbildningsfrågor Åsa Rindfalk Grahn hämtat ur Läroplan för grundskolan 2011. Delar av det centrala innehållet i kursplanerna för ämnena historia, religion och samhällskunskap för årskurserna 4–9 säger att skolorna ska undervisa om nationella minoriteter och urfolket samerna.

Centralt innehåll, Kursplan i ämnet Historia årskurs 7–9. Demokratisering, efterkrigstid och globalisering, cirka 1900 till nutid:

- ”Historiska perspektiv på urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas situation i Sverige”.

Centralt innehåll, Kursplan i ämnet Samhällskunskap årskurs 7–9. Rättigheter och rättsskipning:

- ”De nationella minoriteterna och samernas ställning som urfolk i Sverige samt vad deras särställning och rättigheter innebär.”

Centralt innehåll, Kursplan i ämnet Samhällskunskap årskurs 4–6. Individer och gemenskaper:

- ”Urfolket samerna och övriga nationella minoriteter i Sverige. De nationella minoriteternas rättigheterna”.

Centralt innehåll, Kursplan i ämnet Religion årskurs 4–6. Religioner och andra livsåskådningar:

- ”Berättelser från fornskandinavisk och äldre samisk religion”.

2.2.9 Skollag (2010:800)

Rätten till undervisning i nationella minoritetsspråk behandlas på en rad ställen i Skollagen.

8 kapitlet, förskola

12 a § En hemkommun som ingår i ett förvaltningsområde enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska erbjuda barn, vars vårdnadshavare begär det, plats i förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.

Vårdnadshavare som ansöker om förskoleplats för sitt barn ska tillfrågas om de önskar plats i sådan förskola som avses i första stycket. *Lag (2018:1368)*.

9 kapitlet, förskoleklass

10 § Förskoleklassen ska medverka till att elever med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål.²⁴

10 kapitlet, grundskola

4 § Undervisningen ska omfatta följande ämnen:

- bild,
- engelska,
- hem- och konsumentkunskap,
- idrott och hälsa,
- matematik,
- musik,
- naturorienterande ämnen: biologi, fysik och kemi,
- samhällsorienterande ämnen: geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap,
- slöjd,
- svenska eller svenska som andraspråk, och
- teknik.

Härutöver ska det som ämnen finnas moderna språk som ska erbjudas varje elev inom ramen för språkval och, för elever som ska erbjudas modersmålsundervisning, modersmål.

Vidare ska det finnas elevens val och skolans val. Undervisningen i elevens val ska syfta till att fördjupa och bredda elevens kunskaper i ett eller flera ämnen. Skolans val får omfatta ett lokalt tillval, om Statens skolverk har godkänt en plan för undervisningen. *Lag (2017:620)*.

7 § En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har grundläggande kunskaper i språket.

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk.²⁵ Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer

---

²⁴ Fem elever i förskoleklass får läsåret 20/21 modersmålsundervisning i sydsamiska under verksamhetstid, enligt Åsa Rindefalk Grahn vid Barn- och utbildningsförvaltningen.

²⁵ ”Grundskolan erbjuder modersmål i syd-, nord- och lulesamiska, både fysiskt och via fjärrundervisning. Eleverna går i årskurserna 1-9. Största delen av undervisningen bedrivs utanför den ordinarie undervisningen, två timmar i veckan. Två skolor erbjuder sydsamiska för två elever inom ramen för språkvalet”, skriver Östersunds kommuns sakkunniga i utbildningsfrågor Åsa Rindefalk Grahn.

får meddela föreskrifter om modersmålsundervisning. Sådana föreskrifter får innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket. *Lag (2014:458)*.

7 a § En huvudman för grundskola får i sin grundskola anordna samisk undervisning för elever som får fullgöra en del av sin skolplikt i sameskolan, om huvudmannen och Sameskolstyrelsen ingår avtal om det.²⁶

Med samisk undervisning avses undervisning med samiska inslag och undervisning i samiska utöver den undervisning som anordnas som modersmålsundervisning i samiska. *Lag (2020:605)*.

7 b § Utbildningen för de elever som avses i 7 a § ska integreras med motsvarande utbildning för andra elever i grundskolan.

Den samiska undervisningen får förläggas till tid utanför den i 5 § garanterade undervisningstiden. *Lag (2020:605)*.

25 kapitlet, annan pedagogisk verksamhet

5 a § En kommun som ingår i ett förvaltningsområde enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och som tillhandahåller sådan verksamhet som avses i 2 eller 5 § ska sträva efter att erbjuda barn, vars vårdnadshavare begär det, plats i sådan verksamhet där hela eller en väsentlig del av verksamheten bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.

Om kommunen erbjuder verksamhet enligt 2 eller 5 § ska vårdnadshavare som ansöker om sådan verksamhet tillfrågas om de önskar plats i verksamhet som bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.

Om en kommun som ingår i ett förvaltningsområde anordnar öppen förskola enligt 3 § ska kommunen, om det finns sådan efterfrågan, sträva efter att erbjuda hela eller en väsentlig del av verksamheten på finska, meänkieli respektive samiska. *Lag (2018:1368)*.

---

²⁶ ”Östersunds kommun och Barn- och utbildningsförvaltningen genomförde samråd med den samiska befolkningen kring intresset av att starta upp och bedriva samisk integrering inom grundskolan inför läsåret 20/21. Åtta elever från årskurserna förskoleklass till årskurs 6 visade intresse att läsa samisk integrering. Barn- och utbildningsförvaltningen ansökte och fick ekonomiskt bidrag från Sameskolstyrelsen. Rekrytering av personal startades, men Barn- och utbildningsförvaltningen lyckades inte anställa personal med avsedd kompetens, varför undervisningen i samisk integrering inte startades. Ett fortsatt arbete behöver intensifieras för en uppstart av samisk integrering i grundskolan”, skriver Östersunds kommuns sakkunniga i utbildningsfrågor Åsa Rindefalk Grahn.

2.2.10 Skolförordning (2011:185) 9 kapitlet

Språkval

5 § Enligt 10 kap. 4 § skollagen (2010:800) ska det finnas språkval.

Huvudmannen ska som språkval erbjuda minst två av språken franska, spanska och tyska.

Huvudmannen ska sträva efter att därutöver erbjuda andra språk som språkval.

6 § En elev får i stället för ett språk som erbjudits enligt 5 § välja något av följande språk som språkval:

1. det språk som eleven ska erbjudas modersmålsundervisning i,
2. svenska eller svenska som andraspråk under förutsättning att eleven i övrigt får undervisning i svenska eller svenska som andraspråk,
3. engelska, eller
4. teckenspråk.

7 § Huvudmannen är inte skyldig att anordna undervisning i ett språk som erbjudits som språkval enligt 5 § andra stycket eller 6 § om färre än fem elever väljer språket. Detta gäller dock inte om det språk som avses i 6 § 1 är ett nationellt minoritetsspråk.

Elevens val

8 § I 10 kap. 4 § skollagen (2010:800) finns bestämmelser om elevens val.²⁷

Huvudmannen ska erbjuda eleverna ett allsidigt urval av ämnen som elevens val. Som elevens val får ett språk som eleven inte tidigare har fått undervisning i (nybörjarspråk) erbjudas. Huvudmannen är inte skyldig att anordna undervisning i ett nybörjarspråk som erbjudits som elevens val om färre än fem elever väljer språket.

Skolans val

9 § I timplanen anges ett antal timmar som får användas för skolans val. Utrymmet för skolans val ska användas för undervisning i ett eller flera ämnen.²⁸

---

²⁷ ”Elevens val ligger ute på remiss. Förslaget är att elevens val ska utgå från timplanen till förmån för andra ämnen inom grundskolan”, skriver Östersunds kommuns sakkunniga i utbildningsfrågor Åsa Rindefalk Grahn.

²⁸ ”Skolans val ges ett större utrymme för skolorna att använda tid till ett s.k. lokalt tillval. Skolverket ska då godkänna en plan för undervisningen”, skriver Östersunds kommuns sakkunniga i utbildningsfrågor Åsa Rindefalk Grahn.

Rektorn beslutar om hur utrymmet för skolans val ska användas. Rektorn får inte uppdra åt någon annan att fatta sådana beslut.

10 § Av 10 kap. 4 § skollagen (2010:800) framgår att skolans val också får omfatta undervisning i ett lokalt tillval som skolans val, om Statens skolverk har godkänt en plan för undervisningen.

Skolverket ska efter ansökan godkänna planen om den

1. till sitt innehåll och sin inriktning avviker från grundskolans kursplaner,
2. är förenlig med föreskrifter om hur utbildningen i grundskolan ska vara utformad, dess syfte samt dess värdegrund och uppdrag, och
3. har godtagbar pedagogisk kvalitet.

”I grundskolans timplan finns skolans val, ett antal timmar som står skolan till förfogande att använda till olika områden och innehåll i syfte att fördjupa eller bredda sin undervisning i något eller några ämnen alternativt om skolan väljer att profilera sig i någon särskild inriktning. Rektor beslutar vad skolan och timmarna ska användas till. Skolverket godkänner efter prövning av skolans utbildningsplan”, skriver Åsa Rindefalk Grahn, sakkunnig i utbildningsfrågor hos Barn- och utbildningsnämnden. Här finns således en möjlighet för Östersunds kommuns skolor att välja att låta eleverna få fördjupad kunskap om de nationella minoriteterna och/eller specifikt urfolket samerna.

Gemensam bestämmelse om elevens val och skolans val

11 § Undervisning i ett ämne inom elevens val eller skolans val ska till sitt innehåll och sin inriktning vara förenlig med kursplanen och med kunskapskraven.

2.2.11 Läromedel, lärarstöd och systematisk kvalitetsuppföljning

Som framkommit ovan, ska alla elever få kunskaper om urfolket samerna och övriga nationella minoriteter enligt grundskolans och gymnasieskolans läroplaner och kursplaner. Som skolhuvudman har kommunen ansvar för att de nationella målen uppnås. Det kan göras bland annat genom att kommunen skapar goda förutsättningar för denna undervisning genom att se till att det finns tillgång till läromedel och fortbildning för lärare och genom att i sitt systematiska kvalitetsarbete följa upp att sådan undervisning håller god kvalitet. Detta bör kommunen prioritera eftersom det har visat sig att undervisning om nationella minoriteters historia och situation i

---

samhället idag är viktig för att synliggöra de nationella minoriteterna och hur de på ett positivt sätt bidrar till mångfalden i samhället, kulturellt och på andra sätt. Det är också viktigt för att öka förståelse och ömsesidig respekt mellan olika grupper i samhället, något som kan motverka hat och hot mot samer och personer som tillhör andra nationella minoriteter. Idag görs ingen systematisk kvalitetsuppföljning som kan ge en helhetsbild av i vilken grad grundskolorna i kommunen lever upp till läroplanens krav på undervisning om de nationella minoriteterna och hur undervisningen ser ut.

Det är viktigt att kommunen som huvudman för skolan på olika sätt underlättar för skolor i kommunen att ge alla elever den kunskap om urfolket samerna och övriga nationella minoriteter som anges i läroplanen och kursplaner för grundskolan och gymnasieskolan. Detta kan ske genom att kommunen tillhandahåller tillräckliga resurser för fortbildning av lärare och genom att underlätta tillgången på läromedel som kan leda till en fördjupad förståelse och kunskap om urfolket samerna och övriga nationella minoriteter. Det kan också ske genom att kommunen och rektorerna i sitt systematiska kvalitetsarbete lägger vikt vid att följa upp att sådan undervisning håller en god kvalitet. I en sådan uppföljning är det viktigt att samer och övriga nationella minoriteter deltar.

Genom att kommunen som huvudman för skolan skapar goda förutsättningar för att skolorna i kommunen ska kunna undervisa om urfolket samerna och andra nationella minoriteter synliggörs den samiska kulturen och samers bidrag till samhället idag. Detsamma gäller övriga nationella minoriteters kultur och bidrag till samhället. För Östersunds kommun där Sametinget ska etablera sitt parlament och verksamhet är det särskilt viktigt att samisk kultur och samers bidrag i samhället synliggörs.

Genom att alla elever får kunskaper om urfolket samer och de övriga nationella minoriteterna främjas också ömsesidig respekt, förståelse och samarbete mellan personer som tillhör de nationella minoriteterna och personer som tillhör majoriteten (jfr artikel 6 i Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter). Genom att förståelse skapas för den samiska kulturen och dess nära samband med tillgång till traditionell samisk mark för renskötsel och annan samisk markanvändning kan kommunen också uppfylla minoritetslagens krav att främja samers möjlighet att behålla och utveckla sin kultur i kommunen.

3. Nuläget

3.1 Så arbetar Östersunds kommun idag

Om de nationella minoriteternas rättigheter uttalas i kommunens åtta mål kan det sägas indirekt ingå i Mål 1, ”I Östersunds kommun har vi en tillväxt som är jämställd och ekonomiskt hållbar, där alla känner sig delaktiga.”

Område Strategi och Styrning vid Kommunledningsförvaltningen utarbetar i skrivande stund (maj 2021) fyra riktlinjer:

- Riktlinje för arbete med nationella minoriteter
- Riktlinje för hälsa och välbefinnande
- Riktlinje för minskad ojämlikhet
- Riktlinje för jämställdhet

Dessa utarbetas under nära samarbete mellan utvecklingsstrategerna för respektive sakområde. Det innebär att ingen av riktlinjerna strider mot de lagar, förordningar och konventioner som de övriga riktlinjerna bygger på. Avsikten är att riktlinjerna ska komplettera och förstärka varandra i strävan mot det gemensamma målet att kommunens utveckling ska vara socialt hållbar.

Område Strategi och Styrning sänder årligen ut frågor i Stratsys till förvaltningarna att svara på som en egenkontroll av lagefterlevnaden av Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Svarsfrekvensen har hittills varit låg och de inkomna svaren visar att förvaltningarna generellt har liten kunskap om kommunens lagstadgade skyldigheter inom området och i liten grad arbetar aktivt med frågorna. Kommunen uppfyller vissa av lagkraven på en basal nivå men inte alla. Exempelvis säger minoritetslagen att kommunen ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter och att kommunen ska samråda med dem. Därmed kan kommunen möjligen anses leva upp till lagkraven om man på en undersida till hemsidan informerar om lagparagraferna, om kommunen tillhandahåller modersmålsundervisning och en eller ett par förvaltningar har samiska samråd. Detta garanterar dock inte att en majoritet av kommunens samiska befolkning ens är medveten om att kommunen ingår i förvaltningsområdet för samiska, att de övriga nationella minoriteterna har något inflytande över de frågor som berör dem eller att de vet att de kan begära lagstadgat kommunalt stöd för att behålla och utveckla sin kultur. De flesta förvaltningar vet inte vilka frågor de nationella minoriteterna skulle vilja ha inflytande över eftersom frågan inte ställs.

Generellt sett kan man, med några föredömliga undantag, säga att kunskapen inom förvaltningarna om kommunens skyldigheter gentemot samerna är låg, och gentemot romer, judar, sverigefinnar och tornedalingar ännu lägre. Behovet av information och utbildning är mycket stort inom alla delar av den kommunala organisationen och stora resurser behöver skjutas till under de kommande åren om situationen ska förbättras. Glädjande nog verkar intresset för frågorna vara stort och en prestigelös ödmjukhet inför kunskapsbehovet genomsyra kommunen. Lagefterlevnadskontrollen avser hjälpa förvaltningarna att rikta uppmärksamhet åt minoritetsfrågorna och lagstiftningen. Resultatet är också ett stöd för den samiska utvecklingsstrategen att identifiera var behovet av stöd och insatser är som störst.

Kommunstyrelsen har beslutat att från och med 2020 utöka rambudgeten för att börja arbeta aktivt utåtriktad mot befolkningen och med att ge samer stöd för att revitalisera samiskt språk och bevara och utveckla samisk kultur och identitet. Pandemin har gjort att arbetet försenats, men i slutet av 2020 tillsattes den nyinrättade tjänsten som samisk kurs- och aktivitetssamordnare av Patricia Fjellgren. Hon har tillsammans med samiska kommuninvånare gjort en bred och djupgående kartläggning av behovet av insatser för att möta de behov av åtgärder som samer anser behövs för att revitalisera språket och kulturen. Utifrån kartläggningen har hon utarbetat en gedigen revitaliseringshandlingsplan, djupt förankrad hos kommunens samiska befolkning.

3.1.1 Inflytande och delaktighet

Hittills har bara Barn- och utbildningsförvaltningen och Vård- och omsorgsnämnden strukturerade samråd med den samiska befolkningen. Vård- och omsorgsnämnden har en fast samrådsgrupp med av förvaltningen utsedda representanter. Samrådet leds av vård- och omsorgsnämndens ordförande. Utlysning om nomineringar till samrådet gick ut till allmänheten inför instiftandet av samrådsgruppen och förvaltningen utsåg representanterna. Tre av de utvalda samerna har olika befattningar inom kommunen. Endast två personer utanför kommunorganisationen ingår i samrådsgruppen. Samråden äger rum ca två gånger per termin. Samrådet har utarbetat en handlingsplan för Vård- och omsorgsförvaltningens arbete med nationella minoritetsfrågor, som väntas antas av nämnden våren 2021.

Barn- och utbildningsförvaltningen har öppna samråd dit föräldrar till förskole- och grundskoleelever inbjuds. Då dessa hålls med glesa och oregelbundna intervaller håller enskilda tjänstemän samråd däremellan vid behov, exempelvis om samisk förskola. Vare sig Vård- och

omsorgsnämnden eller Barn- och utbildningsförvaltningen har hittills utvärderat om deltagande samer upplever att de har reellt inflytande på fattade beslut, som artikel 15 i Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter kräver. Övriga förvaltningar och nämnder har inte kartlagt vilka frågor som samer och övriga nationella minoriteter anser berör dem och bjuder inte in till samråd. För att uppfylla minoritetslagens krav i 5 § är det viktigt att samtliga förvaltningar och nämnder återkommande kartlägger vilka frågor samer och övriga nationella minoriteter anser berör dem och där de vill utnyttja sin rätt till inflytande. Alla förvaltningar och nämnder behöver också utvärdera om samer och de nationella minoriteterna uppfattar att de har fått ett reellt inflytande över beslut som berör dem.

”Den som söker information på hemsidan om försörjningsstöd, barnomsorg, bygglov, kulturbidrag eller boendestöd får inte veta att hen har rätt att kommunicera med kommunen på samiska i sitt ärende, trots att kommunen har en lagstadgad informationskyldighet.”

3.1.2 Information och myndighetsbemötande

Östersunds kommuns ”Riktlinje för en kommunikativ organisation” och ”Riktlinje för kommunikation” hänvisar båda till Offentlighetsprincipen, meddelarfriheten, yttrandefriheten, Tryckfrihetsförordningen, Dataskyddsförordningen (GDPR), Upphovsrättslagen, Språklagen, Webbtillgänglighetsdirektivet och diskrimineringslagen, men inte till Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Idag finns ingen funktion för att bemöta inkommande samtal på något av de samiska språken eller något annat nationellt minoritetsspråk. Funktionen att få tala sydsamiska genom ett knappval där man blev kopplad till en samisk röstbrevlåda fanns under ca fem års tid. Tjänsten lades ned då ingen använde den. Det berodde med all säkerhet inte på bristande behov utan på samernas låga förtroende för och förväntningar på kommunen och på stora brister i kommunens informationskyldighet. Man efterfrågar inte de rättigheter man inte fått information om att man har.

Kommunen har enligt Minoritetslagen § 3 en skyldighet att informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter. En av dessa rättigheter är att använda samiska, finska och meänkieli i kontakt

med kommunen enligt Minoritetslagens §§ 8, 9, 11, 12. Trots detta informerar ingen förvaltning om denna rättighet och saknar system för att ta emot muntliga hänvändelser eller skriftliga ärenden på samiska, finska eller meänkieli. På sidorna ”Nationella minoriteter” och ”Samisk förvaltningskommun” på kommunens hemsida²⁹ ges information om rättigheterna enligt minoritetslagen men närmast inget om hur det tillämpas i praktiken i kommunen. Den som söker information på hemsidan om försörjningsstöd, barnomsorg, bygglov, kulturbidrag eller boendestöd får inte veta att hen har rätt att kommunicera med kommunen på samiska i sitt ärende, och inte den lagstadgade aktiva frågan om hen vill ha den äldreomsorg eller förskola hen ansöker om, helt eller till väsentlig del på samiska. Därför riktas heller inga anspråk på kommunen om utnyttjande av dessa rättigheter.

Kommunen har upphandlade tolktjänster för en rad språk. Inget av företagen kan erbjuda tolkning till nordsamiska eller lulesamiska, men ett kan tillhandhålla tolkning till sydsamiska. Översättningstjänster finns upphandlade för arabiska, dari, engelska (brittisk), farsi, franska, kurdiska (kurmanji), persiska, sydsamiska, somaliska, thailändska och tigrinja men inte för lulesamiska eller någon av varieteterna av något av de nationella minoritetsspråken finska, meänkieli, romani chib eller jiddisch. Ett av företagen kan erbjuda nord- och sydsamiska.

Kommunen har en funktion med språkstöd med hjälp av tre anställda språkstödjare. De hjälper till med muntlig översättning i de kommunala verksamheter där möten äger rum med nyanlända, exempelvis informationsträffar, hembesök, möten, drop in-verksamheter och telefonsamtal. De har viss kännedom om kommunens organisation och förvaltningarnas verksamhet men saknar tolkutbildning. Vid möten med myndighetsutövning anlitas därför tolkar. Språkstödjarna översätter till och från arabiska, dari, kurdiska (kurmanji), persiska och tigrinja. Ingen motsvarande funktion finns på samiska, finska, romani chib, meänkieli eller jiddisch.

3.1.3 Främjande och synliggörande av samisk kultur och övriga nationella minoriteters kultur

I Östersunds kommuns nya kulturstrategi som i skrivande stund (mars 2021) är ute på remiss finns inte nationella minoriteter med. Strategin pekar ut fem strategiska utvecklingsområden, ”Mötesplatser”, ”Samverka och lärande”, ”Digitalisering”, ”Synliggöra” och ”Samhällsbygge, tillväxt och näringsliv”. Kommunens skyldighet enligt Minoritetslagens § 4 att främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige, och skyldigheten att särskilt

---

²⁹ [Samisk förvaltningskommun - Östersund.se \(ostersund.se\)](https://www.ostersund.se/samisk-forvaltningskommun)

främja barns utveckling av den kulturella identiteten och användningen av det egna minoritetsspråket, nämns inte.

Parallellt är Kultur- och fritidsförvaltningens Riktlinje för kultur ute på remiss. Inte heller här tillvaratas nationella minoriteters rättigheter med undantag för en passus: ”Östersunds kommun ser kulturen som en drivkraft i kommunens samhällsbygge, som en viktig del av sitt folkhälsoarbete och som en naturlig del av det livslånga lärandet. Kommunen tillvaratar och medverkar till utveckling av det samiska kulturarvet.”

Kultur- och fritidsförvaltningen har inga formaliserade samråd med någon av de nationella minoriteterna där de kunde ges det inflytande de har rätt till i frågor som berör dem. Därför går det inte att veta vilket kulturutbud de nationella minoriteterna önskar och har möjlighet att bidra till, eller vilka åtgärder kommunen behöver vidta för att främja deras möjligheter att bevara och utveckla sin kultur. Skyldigheten att främja förutsättningarna för att de nationella minoriteterna ska kunna bevara och utveckla sin kultur innebär också att skapa förutsättningar för att de ska kunna bevara och utveckla sin identitet. Detta innefattar att skapa förutsättningar för att de nationella minoriteterna ska kunna bevara och utveckla såväl sin religion, sitt språk, sina traditioner och sitt kulturarv. Det framgår av artikel 5 i Ramkonventionen.

Eftersom samisk kultur liksom andra urfolks kulturer har ett nära samband med användningen av mark och vatten för traditionella näringar men också som en grund för traditionell samisk kunskap och samiska andliga värden, har också Miljö- och samhällsnämnden och Samhällsbyggnadsförvaltningen ett tungt ansvar för att främja urfolket samernas möjligheter att bevara och utveckla sin kultur.

”Vi jobbar inte alls med samisk kultur i kulturskolan men skulle gärna vilja”, skriver Anna Amelin, Kulturskolechef. Östersunds bibliotek samarbetar med samiska och finska aktörer och anordnar regelbundet samisk programverksamhet i form av bokfrukostar, författarsamtal, barnteater, föreläsningar, samiska och finska sagostunder samt finska bokcirklar. Inför dessa affischerar de tvåspråkigt på svenska och sydsamiska alternativt finska.

Konstsamordnare Kristina Strömgren har identifierat ett behov av att öka den låga samiska representationen i kommunens konstinnehav. Det kan ske både genom inköp av lös konst och genom riktade utlysningar vid nya byggprojekt inom ramen för 1%-regeln om konstnärlig utsmyckning. Hon strävar efter att låta ett normkritiskt förhållningssätt präglade inköpen för att konsten ska kunna

tala till och spegla alla medborgare. Med hjälp av statsbidraget för merkostnader för samisk förvaltningskommun har kommunen köpt in en del samisk konst till kommunens förskolor och särskilda boenden under 2020.

Kommunens skyldighet att främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur och identitet gäller för samtliga nationella minoriteter. Ändå är enbart Samefolkets dag 6 februari en av kommunens officiella flaggdagar. Sverigefinnarnas dag 24 februari, romernas nationaldag 8 april eller tornedalingarnas dag 5 juli ingår inte i kommunens ”Policy för flaggning” och uppmärksammas inte heller på något annat sätt. Inte heller uppmärksammar kommunen Förintelsens minnesdag 27 januari som sedan 1999 är nationell minnesdag i Sverige och sedan 2005 deklarerad av FN som internationell minnesdag.

Information om kommunens olika förenings- och kulturstöd finns inte tillgänglig på något av de nationella minoritetsspråken. Den e-tjänst som används för att söka om stöden och bidragen finns bara på svenska. I kommunens policyer för bland annat skyltning, e-postsignaturer och profilkläder ingår att vissa ord ska vara på sydsamiska.

3.1.4 Användning av mark och vatten i kommunen på traditionell samisk mark

I skrivande stund (maj 2021) är såväl en revidering av kommunens översiktsplan Östersund 2040 som etapp 2 och 3 av kommunens kulturmiljöprogram ute på samråd. I kulturmiljöprogrammets etapp 3 ingår ett särskilt avsnitt om samiska kulturmiljöer. Därför har Gaaltje, sydsamiskt kulturcentrum, på kommunens uppdrag gjort en inventering över kända samiska kulturmiljöer i Östersunds kommun.³⁰ Det har med all säkerhet funnits fler, som nu har fallit i glömska och bara kan identifieras med hjälp av arkeologiska undersökningar.

Samisk kultur är oskiljaktigt sammanbunden med traditionellt bruk av land och vatten för traditionella näringar som fiske, jakt, fågelfångst, renskötsel och insamlande av en rik flora naturresurser som innerbark av tall, läkeväxter, bär, skohö, kvanne, ängssyra, tolt och inte minst slöjdämnen. Kulturen ingår i ett ömsesidigt beroendeförhållande med språket, traditionell samisk urfolkskunskap och överföringen av den mellan generationerna, den muntliga berättartraditionen, jojken, slöjden, marken, vattnet och det samiska uthålliga sättet att bruka dem. Den samiska natursynen har präglat de samiska språken, sedvänjor, slöjd, estetik, värderingar, rättsuppfattning,

---

³⁰ [Samiska kulturmiljöer - Östersund.se \(ostersund.se\)](http://Samiska.kulturmiljoeer-Ostersund.se)

sociala relationer, familje- och sijnje-strukturer. Härav kommer de samiska språkens rikedom av termer för natur, väder och företeelser inom de traditionella näringarna, omöjliga att ge exakta översättningar på majoritetsspråken.³¹

Den traditionella intensiva renskötseln har präglat det sydsamiska kulturlandskapet på ett sätt som ett tränat öga fortfarande kan skönja: Den karaktäristiskt avvikande vegetationen på igenväxande renvallar och mjölkningsgården, svaga förhöjningar efter nedrasade torvkåtor, en samling överväxta flata stenar som bildat härden i en tältkåta eller de mörghkluvna renbenen som respektfullt samlats ihop efter måltiden och lagts under ett klippblock.

Jijnevaerie, Jovnevaerie, Raedtievaerie, Ohredahke och Njaarke samebyar har vinterbetes- och/eller åretruntmarker i kommunen. De är till stora delar klassade som riksintresse för renbete. Av riksintresse är också deras flyttleder med rastområden och vissa svåra passager och rastområden.

*Den södra av Svartsjöarna heter också Finnmosjön eller Lobbersjön. Finnmosjön refererar till Finnmon söder om sjön. Namnet vittnar, som andra ortnamn med lapp- eller finn-, om samiskt bruk. På Finnmon står Finnmo-tallen. Lobbersjön är även det svenska namnet på sjön Loabpeken i Jijnevaerie sameby i Krokoms kommun. Kanske berättar namnet om en nu bortglömd egenskap hos sjöar, självklar för tidigare generationers sydsamer.
Foto: Ewa Ljungdahl*

Vare sig Miljö- och Samhällsnämnden/Samhällsbyggnadsförvaltningen eller Område Mark och exploatering har utarbetade strukturer för särskilda samråd med eller andra former för strukturerat reellt inflytande för urfolket samerna om ingrepp som påverkar deras marker och därmed deras kultur.

³¹ Förord – I rätt riktning. Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken. Sametinget 2020

För att kommunen ska kunna främja möjligheten för samer att behålla och utveckla sin kultur knuten till marken måste kommunen ta hänsyn till samers behov av sådan mark i sitt arbete med plan- och byggfrågor och användning av mark för verksamheter såsom vattenbruk, avlopp, avfallshantering, turism och dragning av skoterleder. I domen i det nyligen avgjorda Girjasmålet i Högsta domstolen påpekade domstolen att i rättstillämpning där det är fråga om att väga olika intressen mot varandra ska samers intresse av att kunna behålla sin kultur tillmätas särskild vikt. Det gäller marktillgångar till såväl renskötsel som till de övriga delarna av den samiska kulturen.

I FN:s konvention om biologisk mångfald finns en bestämmelse om att tillvarata urfolks traditionella kunskaper i artikel 8 (j). Samers kunskap om hur mark och vatten kan brukas uthålligt är en värdefull resurs som bör tillvaratas i kommunens miljöarbete.

3.1.5 Förskola och viss annan pedagogisk verksamhet

Kommunen hade tidigare en förskoleverksamhet delvis på samiska på Mosippans förskola. Den lades ned för några år sedan. Barn- och utbildningsförvaltningen har nu beslutat att försöka starta upp en samisk förskoleverksamhet på nytt. De har hållit flera samråd med samiska föräldrar och beaktar deras synpunkter vid planeringen. I skrivande stund, i april 2021, har en nyinrättad samisk förskollärartjänst precis utlysts och information gått ut till samiska vårdnadshavare med uppmaning att anmäla intresse för verksamheten. Verksamheten avses startas upp höstterminen 2021 och delvis med hjälp av statsbidraget för merkostnader för samisk förvaltningskommun. Från och med 2022 väntas verksamheten bedrivas inom ramen för Barn- och utbildningsnämndens ordinarie budget då den är en lagstadgad verksamhet.

Enligt skollagen ska Barn- och utbildningsförvaltningen sträva efter att erbjuda öppen förskola helt eller till väsentlig del på samiska om man bedriver öppen förskola. Förvaltningen har i skrivande stund (april 2021) precis inlett en process för att utreda förutsättningarna för en sådan verksamhet.

3.1.6 Modersmålsundervisning

Läsåret 2020–2021 har Östersunds kommun kapacitet att ge modersmålsundervisning på samtliga nationella minoritetsspråk. Då det inte finns någon efterfrågan på modersmålsundervisning i romani

chib eller jiddisch bedrivs ingen sådan undervisning för närvarande. Från förskoleklass till och med årskurs 9 läser 25 elever finska som modersmål, och fem barn får modersmålsstöd i finska i förskolan. Ett barn får modersmålsstöd i meänkieli i förskolan enligt Kerstin Engström, chef för modersmålsenheten vid Barn- och utbildningsförvaltningen.

”Grundskolan erbjuder modersmål i syd-, nord- och lulesamiska, både fysiskt och via fjärrundervisning. Eleverna går i årskurserna 1–9. Största delen av undervisningen bedrivs utanför den ordinarie undervisningen, två timmar i veckan. Två skolor erbjuder sydsamiska för två elever inom ramen för språkvalet”, berättar Åsa Rindefalk Grahn vid Barn- och utbildningsförvaltningen. 30 elever från förskoleklass till och med årskurs 9 får sydsamiska som modersmålsundervisning, varav fem i förskoleklass. 5 barn i förskola får modersmålsstöd i sydsamiska. Endast två elever från förskoleklass till och med årskurs 9 läser lulesamiska och två läser nordsamiska som modersmål.

3.1.7 Integrerad samisk undervisning

Som framkom ovan i avsnittet om Skollag, anger 7a och 7b §§ att kommuner kan träffa avtal med och söka medel hos Sameskolstyrelsen för att erbjuda integrerad samisk undervisning. Integrerad samisk undervisning kan ges i alla grundskolans årskurser och innebär att elever kan få undervisning med samiska inslag utöver den ordinarie modersmålsundervisningen. På så sätt ges tillgång till samisk inriktning även för de elever som inte har möjlighet att välja samskolan i sin grundskoleutbildning. Det kan vara slöjd, modersmålsundervisning i samiska, samisk hemkunskap och andra ämnen. Målet är att varje samisk elev ska få lära sig samiska, samiska traditioner och kultur samt samiska perspektiv i de övriga ämnena. Syftet är att varje samisk elev ska bli stärkt i sin samiska identitet. Utbildningen ska vara en fördjupning för de samiska eleverna och samordnas med motsvarande utbildning för andra elever i grundskolan.

”Östersunds kommun och Barn- och utbildningsförvaltningen genomförde samråd med den samiska befolkningen kring intresset av att starta upp och bedriva samisk integrering inom grundskolan inför läsåret 20/21. Åtta elever från årskurserna förskoleklass till årskurs 6 visade intresse att läsa samisk integrering. Barn- och utbildningsförvaltningen ansökte och fick ekonomiskt bidrag från Sameskolstyrelsen. Rekrytering av personal startades, men Barn- och utbildningsförvaltningen lyckades inte anställa personal med avsedd kompetens, varför undervisningen i samisk integrering inte startades. Ett fortsatt arbete behöver intensifieras för en uppstart av Samiskintegrering i grundskolan”, skriver Åsa Rindefalk Grahn vid Barn- och utbildningsförvaltningen.

3.1.8 Äldreomsorg

Vård- och omsorgsnämnden antar våren 2021 en handlingsplan som utarbetats i det samiska samrådet. Där ingår åtgärder som ska råda bot på bristen på vård- och omsorgstjänster på samiska. ”Det fungerar inte idag men Vård- och omsorg har en plan för detta. Grunden är att medarbetarna inte har kännedom om lagen och dess innehåll.

Det behövs också metoder för att arbeta med samtalsverkstyg som fångar ”kulturkänsliga frågor”. Möjlighet till äldreomsorg på samiska är inte så känd vare sig hos kommunens medarbetare eller den samiska befolkningen. Om vi fångar behovet är det svårt att tillgodose. Det finns personal som har olika grad av samiska språkkunskaper. Det är inte kartlagt var personal med samisk språk- och kulturkompetens arbetar vilket gör det svårt att möta behovet med rätt kompetens.

”Förutom detta genomför ingen förvaltning en systematisk kartläggning tillsammans med de nationella minoriteterna om behovet av åtgärder till stöd för användningen av samiska inom de respektive verksamhetsområdena.”

Förvaltningen vet att det finns medborgare som har både syd- och nordsamiska som modersmål men saknar kunskap om personalens språkkompetenser. De anställda har ju redan sina arbetsplatser och det kanske uppstår behov på annat ställe inom förvaltningen”, skriver Ulrika Paulsson, uppdragsstrateg vid Vård- och omsorgsförvaltningen.

3.1.9 Kartläggning av behov och kompetenser

I dagsläget genomför ingen förvaltning en systematisk kartläggning av vilka språk- och kulturkompetenser det finns inom olika personalgrupper. Som konstaterats ovan, är kommunen enligt Förordning (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk skyldig att tillsammans med de nationella minoriteterna kartlägga de behov som finns i kommunen av åtgärder till stöd för användningen av samiska. Två förvaltningar kartlägger tillsammans med samer behoven för åtgärder till stöd för användningen av samiska. I Vård- och omsorgsnämndens handlingsplan som antogs våren 2021 anges att information om rätten att få vård- och omsorgstjänster inom ramen för äldreomsorgen helt eller till väsentlig del på samiska ska ges till alla som ansöker om äldreomsorg, vilket är en sorts kartläggning av behovet av äldreomsorg. I Barn- och utbildningsförvaltningens samråd med samiska föräldrar till förskole- respektive skolbarn diskuteras deras behov av

kommunala åtgärder för att öka användningen av samiska. Våren 2021 går information ut till vårdnadshavare om att en samisk förskoleverksamhet planeras inför hösten och att man kan anmäla intresse och få kallelse till samråd om detta. Förutom detta genomför ingen förvaltning en systematisk kartläggning tillsammans med de nationella minoriteterna om behovet av åtgärder till stöd för användningen av samiska inom de respektive förvaltningarnas verksamhetsområden. Det bör också göras en inventering av personalens kulturkompetens för att kommunen ska kunna uppfylla kravet på att främja samers och övriga nationella minoriteters möjlighet att behålla och utveckla sin kultur.

3.1.10 Kompetensförsörjning

Trots att bristen på särskilt samisk språk- och kulturkompetens är skriande i samtliga förvaltningar och verksamheter har kommunen inga rutiner för kompetensutveckling hos chefer och personal eller strategisk kompetensförsörjning vid nyrekryteringar. Nyrekryteringar torde vara ett ändamålsenligt tillfälle att försöka få in kompetenser i romani chib, meänkieli, jiddisch och finska i organisationen, liksom kompetenser om romsk, tornedalsk, judisk och sverigefinsk kultur. Ännu mer angeläget torde det vara att vid nyrekryteringar passa på att få in samisk språk- och kulturkompetens. Minoritetslagen slår ju fast att myndigheten, förutom att tillhandhålla ärendehantering på samiska, är skyldig att ”även i övrigt sträva efter att bemöta den enskilde på dessa språk”, i Östersunds kommuns fall på samiska. Det torde inte finnas någon befattning i kommunen där samisk språkkompetens inte borde vara meriterande. Samisk språk- och kulturkompetens behöver börja ses som den spetskompetens och bristvara den är.

Europarådets Expertkommitté för granskning av efterlevnad av Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter konstaterar i sin kommentar till artikel 15 (Effective Participation of Persons Belonging to National Minorities in Cultural, Social and Economic life and in Public Affairs), punkt 124:

”124. Roma and Travellers, indigenous peoples and numerically small national minorities are often particularly under-employed in public administration and this issue requires specific attention from the authorities. Their employment in public administration can contribute to a better image and increased awareness of such minorities in the society at large, which in turn is likely to improve their participation at all levels.”³²

---

³² Advisory Committee of the Framework Convention for the Protection of National Minorities: Commentary on The Effective Participation of Persons Belonging to National Minorities in Cultural, Social and Economic life and in

3.2 Samiskans ställning i världen och Östersund

De samiska språken är starkt hotade och samtliga löper mycket stor risk för språkdöd. Århundraden av assimileringspolitik har inneburit att många samer aldrig eller mycket bristfälligt har fått lära sig sitt eget språk. För de som behärskar samiskan sedan barnsben blir språkdomänerna allt färre. En icke-fungerande utbildningskedja från förskola till vuxen ålder och brist på naturliga språkarenor påskyndar den pågående språkbytesprocessen.³³

I Sverige har sydsamiska, umesamiska, pitesamiska, lulesamiska och nordsamiska godkända ortografier och betraktas som olika språk. Språken har olika utmaningar och förutsättningar i form av antalet språkbärare och talare samt graden av litteracitet.³⁴

Det traditionella sydsamiska språkområdet är stort och sträcker sig från Tärnaby i norr över Vilhelmina, Åsele lappmark, Strömsunds, Krokomb, Åre, Berg och Härjedalen ner till Idre i söder. På norsk sida sträcker det sig från Rana i Nordland över Trøndelag ner till Engerdal i Hedmark fylke. Unesco uppskattar antalet sydsamiska talare till ca 500 individer. Eftersom de lever över ett mycket stort geografiskt område är det mycket sällsynt med större språkliga miljöer där det är självklart att använda och överföra språket mellan generationerna. De sydsamiska talarna bildar öar och saknar ett sammanhängande vitalt ekosystem där språket kan frodas och utvecklas. Pitesamiskan uppskattas ha endast 30 kvarvarande talare, de flesta i Arjeplogs kommun - på den norska sidan dog språket ut redan för tre generationer sedan. För umesamiskan är läget än mer akut - den talas idag av endast 10–20 personer. Akkalasamiskan som talades på den ryska Kolahalvön, längst österut i Saepmie, dog ut så sent som år 2003.

	<i>Antalet språkbärare</i>	<i>UNESCO:s klassning</i>
<i>Sydsamiska</i>	500	Severely endangered
<i>Umesamiska</i>	10–20	Critically endangered
<i>Pitesamiska</i>	30	Critically endangered
<i>Lulesamiska</i>	2000	Severely endangered
<i>Nordsamiska</i>	30 000	Definitively endangered

Public Affairs, adopted on 27 February 2008, 15:124. [Microsoft Word - ParticipationCommentary_eng_final_05may08.doc \(coe.int\)](#)

³³ Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2020, [SAT Samiskt språkcentrum_Lägesrapport 2020_slutlig_210212br \(sametinget.se\)](#)

³⁴ Sametingets förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken [Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken \(sametinget.se\)](#)

I Östersunds kommun finns ett fåtal talare och bärare av sydsamiska, lulesamiska och nordsamiska. De flesta har själva tillägnat sig språket i en svenskspråkig miljö – modersmålstalarna är mycket få. I brist på ett samiskt vardagsliv, en samisk synlighet och ett samiskt samhälle i kommunen lämnas den samiska identiteten på hatthyllan när man går hemifrån. Samiska föräldrar uttrycker en längtan efter mötesplatser där deras barn får tillhöra en samisk språkmiljö, känna att det finns fler av dem, att de någonstans är i majoritet och slipper förklara sig, miljöer som genomsyras av samiska värderingar och synsätt, där samiskan talas av både vuxna och barn och ger barnen en chans att höra och utveckla språket redan som små, även om föräldrarna inte kan ge dem det på egen hand utan stöd. Längtan efter en samisk förskola, en öppen förskola, trygghet med att få behålla kulturen även när man på ålderns höst behöver hjälp, en synlig kultur, naturliga mötesplatser och en stad där samiskt språk och samisk kultur är självklara, är starka.

Degree of endangerment	Intergenerational Language Transmission
safe	language is spoken by all generations; intergenerational transmission is uninterrupted >> not included in the Atlas
 vulnerable	most children speak the language, but it may be restricted to certain domains (e.g., home)
 definitely endangered	children no longer learn the language as mother tongue in the home
 severely endangered	language is spoken by grandparents and older generations; while the parent generation may understand it, they do not speak it to children or among themselves
 critically endangered	the youngest speakers are grandparents and older, and they speak the language partially and infrequently
 extinct	there are no speakers left >> included in the Atlas if presumably extinct since the 1950s

UNESCO:s klassificeringssystem över hotade språk. Källa: UNESCO, [Atlas of languages in danger](#) | [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization \(unesco.org\)](#)

4. Avstämning planeringsdirektiv

I enlighet med planeringsdirektivet har en arbetsgrupp under ledning av samiska utvecklingsstrategen utarbetat ett första utkast av riktlinjens ställningstaganden. Arbetsgruppen har bestått av Camilla Olofsson, samisk utvecklingsstrateg vid Kommunledningsförvaltningen, Catharina Andersson som representant för Kultur- och fritidsförvaltningsledningen, Bitte Qvarngård som representant för Område Kommunikation, Lena Nygren som representant för Social- och arbetsmarknadsförvaltningsledningen, Ola Skarin som representant för Tekniska förvaltningsledningen, Åsa Rinddefalk Grahn som representant för Barn- och Utbildningsförvaltningsledningen, Alexander Håkansson som representant för Vård- och omsorgsförvaltningsledningen, samt Kerstin

Arnemo, kommunstyrelsens ansvariga politiker för nationella minoritetsfrågor. Efter bedömningen att även Samhällsbyggnadsförvaltningsledningen behöver representeras, anslöt Maria Lundvik som deras representant. Spetskompetensen hos två sakkunniga på kommunledningsförvaltningen ansågs nödvändiga, varför Maria Hagnestad, specialist på styrnings- och ledningsprocesser och Patricia Fjellgren, samisk kurs- och aktivitetssamordnare, anslöt. Dessutom har praktikanterna från förvaltningsjuridiska programmet vid Mittuniversitetet Simon Sefastsson och Tommy Rehnsbo bidragit med underlag om barnkonventionen och deklARATIONEN om mänskliga rättigheter. Remissen går till samtliga fem samebyar med betesmarker (ej åretruntmarker som planeringsdirektivet anger) i Östersunds kommun, det vill säga Jijnjevaerie, Jovnevaerie, Raedtievaerie, Ohredahke och Njaarke samebyar. Ett avsnitt om hur de nationella minoritetsrättigheterna kopplar till Agenda 2030 har lagts till.

Enligt planeringsdirektivet skulle inbjudan till medborgardialogen annonseras på meänkieli, jiddisch, romani chib, finska, sydsamiska och nordsamiska. Dessvärre visade det sig att kommunens upphandlade översättningsföretag inte har kompetens att åta sig ett sådant uppdrag. Annonseringen i Östersunds-Posten och Länstidningen gjordes därför endast på svenska. Information på kommunens hemsida och Facebooksida samt affischer på Östersunds bibliotek gjordes enbart på svenska och sydsamiska. På grund av coronapandemin och restriktionerna var det omöjligt att genomföra en öppen fysisk medborgardialog. Det blev nödvändigt att genomföra den som ett digitalt möte. Ett eget digitalt dialogmöte har hållits med Jijnjevaerie sameby som inbjudits att lämna synpunkter. Givet förutsättningarna, bedöms det som ändamålsenligt att bjuda in samebyarna med renbetesmarker inom kommunen, Östersunds sameförening, Gaaltije, kommunens samiska samrådsgrupper, Sáminuorra, Svenska Samernas Riksförbund, Garmeres och Samiska föräldranätverket att lämna synpunkter som remissinstanser och vid önskemål boka in särskilda dialogmöten med dessa. Då inga romska, judiska, finska eller tornedalska organisationer finns representerade i kommunen, bedöms det som lämpligt att annonsera om möjligheten för enskilda medborgare som tillhör de nationella minoriteterna att lämna synpunkter på riktlinjen under remisstiden. I övrigt har arbetet fortgått enligt planeringsdirektivet.

5. Slutsats

Som framkommer ovan, lever kommunen i huvudsak upp till en absolut miniminivå av Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och övriga bestämmelser, primärt i form av modersmålsundervisning, basal information om lagen på hemsidan samt Vård- och omsorgsnämndens och Barn- och utbildningsförvaltningens samiska samråd. Ingen förvaltning har rutiner för ärendehantering och myndighetsbemötande på samiska. Inget eller mycket litet information om kommunens verksamheter finns att tillgå på något av de nationella minoritetsspråken. Ingen förvaltning utom Vård- och omsorgsförvaltningen och Barn- och utbildningsförvaltningen kartlägger tillsammans med samer behoven av åtgärder för att öka användningen av samiska i förvaltningarnas verksamheter.

I dagsläget ges inte vård och omsorg på samiska i någon betydande omfattning men åtgärder har satts in för att informera om rätten och fånga behovet. Ingen samisk förskoleverksamhet eller öppen förskoleverksamhet bedrivs, men arbetet har påbörjats. Ingen förvaltning arbetar med kartläggning av sin tillgång till minoritetsspråk och kulturkompetens eller, med undantag för BUF, för att rekrytera personal med sådan kompetens. Ingen förvaltning utom VOF söker vägar för att kompetensutveckla sin personal och här behövs eventuellt tillskott av ekonomiska resurser för att det ska gå att genomföra. Ingen nämnd utom VON, med utarbetandet av sin handlingsplan, har utarbetat mål och riktlinjer för minoritetsarbetet. Kommunen arbetar inte med den lagstadgade skyldigheten att främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur. Den nyinrättade tjänsten som samisk kurs- och aktivitetssamordnare visar dock en stark ambition i denna riktning och att Kommunstyrelsen anser det möjligt och önskvärt att bryta språkbytesprocessen och revitalisera samiskt språk och kultur i kommunen.

Följande ställningstaganden kommer att tillse att kommunen lever upp till Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk fördragskonformt med Europarådets Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter, Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk och FN:s konventioner om mänskliga rättigheter, barns och urfolks rättigheter. De tillser också att kommunen håller rätt kurs mot 2030. Ställningstagandena förutsätter en ambitionshöjning och kraftsamling från kommunens samtliga delar. Mycket går att åtgärda med ökad medvetenhet, kunskap och vilja. Andra kräver därutöver tillskott av ekonomiska resurser, inte minst för att ge samer och personer som tillhör övriga nationella minoriteter möjlighet att engagera sig och bidra till kommunens arbete med dessa frågor. Med dessa ställningstaganden kan Östersunds kommun äntligen samlas kring den ambitionshöjning som ankommer den stad där den samiska kulturkampen inleddes för 103 år sedan.

5.1 Samiska och övriga nationella minoritetsbarn och -ungdomar ska ges likvärdiga förutsättningar som majoritetsbefolkningen att tillägna sig och utveckla sitt språk, sin kultur och identitet.

Denna rättighet ska prioriteras i såväl utbildningssystemet som på fritiden. Kommunen säkerställer att samiska barn och ungdomar har reellt inflytande under former som anpassas till deras förutsättningar i frågor som berör dem samt att alla kommunens elever får kunskaper av god kvalitet om urfolket samernas och övriga nationella minoriteters historia och situation nationellt och lokalt.

5.1.1 Vägledning

En välutvecklad och hållbar kedja, från språkspärrkurser till blivande föräldrar, öppen förskola och fritids på samiska, förskola med samisk pedagogik, aktiviteter för hela familjen genom kommunalt stöd till kulturföreningar, ideell lägerverksamhet och språkbadsinitiativ, kvalitativ modersmålsundervisning genom hela utbildningskedjan från förskoleklass, integrerad samisk undervisning i ämnen som slöjd, historia och hemkunskap, möjligheter att läsa det egna språket på gymnasiet som förberedelse för högre studier, är nödvändig för att bryta den långtgående språkbytesprocessen. Samråd med samtliga nationella minoriteter ger svar på vilka åtgärder kommunen kan vidta för att främja deras möjligheter att utveckla sin kultur.

I väl utvecklade demokratier, där majoriteten styr, finns system för att värna minoritetens rättigheter och inflytande över frågor som berör den. Endast genom att främja goda kunskaper hos majoritetsbefolkningens barn och unga om urfolket samer och övriga nationella minoriteter kan vi se fram emot ett framtida samhälle utan rasism, diskriminering, fördomar och bristande tillämpning av minoritetsrättigheterna. Tolerans och förståelse fordrar också kunskap om alla de positiva värden som de nationella minoriteterna tillför samhället.

Genom detta ställningstagande tolkar kommunen Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 4 och 5 a §§ i linje med Kommunallag (2017:725) 8 kapitlet 3 §, mål 10:3 i Agenda 2030 och fördragskonformt med Barnkonventionen, tredje delens artikel 8 i Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk samt artikel 5 i Europarådets Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.

5.1.2 Ekonomiska effekter

Detta ställningstagande bedöms eventuellt innebära behov av ökade driftanslag.

5.2 Samer ska få sociala insatser, vård och omsorg av samiskspråkig personal med kompetens i och lyhördhet för samisk kultur.

När någon som tillhör en nationell minoritet önskar sociala insatser, vård och omsorg helt eller till väsentlig del på finska, jiddisch, romani chib eller meänkieli ska kommunen sträcka sig långt för att tillgodose önskemålet.

Samer och personer som tillhör andra nationella minoriteter som får kommunala sociala insatser, vård eller omsorg ska få möjlighet att bibehålla sin kultur och identitet.

5.2.1 Vägledning

Skyldigheten att tillhandahålla vård och omsorg inom ramen för äldreomsorgen helt eller till väsentlig del på samiska är ovillkorlig. Genom att tillhandahålla också andra sociala insatser, vård och omsorg på samiska, och genom att erbjuda samma rättigheter till samtliga nationella minoriteter, ger kommunen de nationella minoriteterna en reell möjlighet att behålla och utveckla sina språk, kulturer och identiteter.

Detta ställningstagande medför att kommunen tolkar Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 18, 18a och 18b §§ och Socialtjänstlag (2001:453) 5 kap. 6 § fördragskonformt med Europarådets Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och artikel 13 i Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

5.2.2 Ekonomiska effekter

Detta ställningstagande bedöms eventuellt innebära behov av ökade driftanslag.

5.3 Östersund ska vara en attraktiv kommun för samer att leva i där samer och samisk kultur lyfts fram som en självklar och berikande del av samhället.

Kommunen skapar förutsättningar för revitaliseringen och utvecklingen av samiskt språk och kultur och kunskap om samisk kultur bland medborgare, personal och förtroendevalda. Kommunen säkerställer att all personal och förtroendevalda får grundläggande information om kommunens skyldigheter enligt minoritetslagen.

5.3.1 Vägledning

Östersunds kommun behöver arbeta aktivt och långsiktigt för att bli en god hemkommun för den samiska befolkningen. Kommunen måste aktivt skapa förutsättningar för revitaliseringen av sydsamiskan för att bidra till att bryta den långtgående språkbytesprocessen och undgå språkdöd. Målsättningen måste vara att öka antalet sydsamiska talare och funktionellt tvåspråkiga i Östersund. Kommunen behöver också ta en aktiv roll för att skapa mötesplatser, öka kunskapen och integrera samisk kultur som en stark, levande och självklar del av stadens liv.

Sametinget har beslutat att placera sitt parlament i Östersund. Urfolksdelegationer från hela världen, FN-organ, europeiska organ och myndigheter kommer att rikta sina blickar mot Östersund. Endast med en proaktiv och ambitiös minoritetspolitik kan kommunen använda den positiva kraften i Sametingsetableringen till att skapa stora kulturella, sociala och ekonomiska värden för hela kommunen och regionen. Genom att bli en god hemkommun för den nuvarande samiska befolkningen blir Östersund en attraktiv kommun för inflyttande samer. Sametingsetableringen ger Östersund draghjälp om man har ambitionen att bli ett attraktivt nav för samisk kreativitet, kompetens, myndighetsutövning, politikutveckling och forskning, samiskt språk, kultur och liv, samiska värderingar och såväl traditionella som nya kreativa näringar.

Samtliga nämnder har ansvar för att tillsammans med samerna regelbundet kartlägga behovet av åtgärder till stöd för användningen av samiska inom respektive förvaltnings verksamhetsområde. Samtliga nämnder behöver arbeta aktivt för att främja användandet av samiska samt kunskap och medvetenhet om samisk kultur. Samråd med samtliga nationella minoriteter ger svar på vilka åtgärder kommunen kan vidta för att främja deras möjligheter att utveckla sin kultur.

Detta ställningstagande medför att Östersund attraherar stora kulturella, sociala och ekonomiska resurser samt att kommunen tolkar Språklag (2009:600) 8 §, Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 4 och 11 §§ samt Förordning (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 8 § fördragskonformt med Europarådets Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

5.3.2 Ekonomiska effekter

Detta ställningstagande bedöms inte innebära behov av ökade driftanslag eller investeringar.

5.4 Samers möjlighet att använda mark och vatten som en grund för sin urfolkscultur ska främjas i kommunal verksamhet.

Samers användning av mark och vatten ska lyftas fram och beaktas i planarbete och kommunala beslut. Det gäller såväl renskötsel som samers traditionella resursutnyttjande, landskapets kulturhistoriska och andliga värden och som förutsättning för vidareförandet av traditionell samisk urfolkscultur. Traditionell samisk kunskap om uthålligt brukande av mark och vatten ska tillvaratas i kommunens hållbarhetsarbete.

5.4.1 Vägledning

Såväl Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden eller Samhällsbyggnadsförvaltningen som Område Mark och exploatering behöver utarbeta effektiva strukturer för urfolket samernas inflytande över kommunens beslut om användning av mark och vatten. Mest ändamålsenligt torde ett fast samråd vara, som sammanträder på förutbestämda tider fastställda med hänsyn till arbetsintensiva perioder inom renskötseln. För att ge samebyarna möjlighet till reellt inflytande måste deras representanter ges arvoderad tid till att läsa in sig på de ärenden inom vilka kommunen behöver deras synpunkter. Även samer som inte tillhör renskötseln bör ges tillträde till samråden. Genom ett strukturerat samrådsförfarande får kommunen värdefull kunskap om vilka frågor enskilda samer och samebyarna anser berör dem och vill ha inflytande över, aktuell kunskap om renskötselns situation och klimatförändringens effekter på näringen, aktuella betesförhållanden och därmed riksintresseområdenas vikt för renskötseln i förhållande till andra områden, en löpande dialog om de geografiska samrådsområdenas lämpliga utbredning och hur kommunala beslut inverkar på de samiska markernas kulturella, andliga, kulturhistoriska värden och värden som bärare av traditionell kunskap och andra traditionella näringar vid sidan av renskötseln. Genom personkännedom och upparbetade kontakter främjas också förutsättningarna för tillit och förtroende för myndigheten och för att få svar i ärenden med kort svarsfrist mellan samråden. Förtroendet kan också förtjänas genom regelbundna utvärderingar av graden av reellt inflytande samt uppföljning och återkoppling om beslut i ärenden där samiska inspel getts. Erfarenheter från samråd med samebyar kan lämpligen inhämtas från grannkommunerna.

5.4.2 Ekonomiska effekter

Detta ställningstagande bedöms inte innebära behov av ökade driftanslag eller investeringar.

5.5 Samer ska ha reellt inflytande i kommunala frågor som berör dem.

Samtliga nämnder ansvarar för att kartlägga vilka frågor som samer anser berör dem och samråda med dem i dessa enligt minoritetslagens definition. Nämnderna ansvarar för att regelbundet informera om nationella minoriteters rätt till inflytande. De ska kartlägga vilka frågor som övriga nationella minoriteter anser berör dem och vill ha inflytande i, samt beakta denna vilja.

5.5.1 Vägledning

Inflytande kan ges på olika sätt, varav formaliserade samråd visat sig ändamålsenliga. De leds med fördel av nämndsordföranden. Deltagare bör arvoderas på motsvarande sätt som förtroendevalda politiker. Samråd kan ske antingen med en fastställd samrådsgrupp eller som öppna samråd för intressenter i enskilda frågor. I fasta samrådsgrupper bör utrymme beredas enskilda individer från den nationella minoriteten och inte enbart representanter för föreningar eller liknande sammanslutningar. En struktur för återkoppling till minoriteten av resultatet av deras inspel och regelbunden utvärdering av hur minoriteten upplever inflytandet och samrådsformen är avgörande.

Detta ställningstagande medför att kommunen tolkar Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 3, 5 och 5a §§ i linje med Kommunallag (2017:725) 8 kapitlet 3 §, mål 10:2 i Agenda 2030 och fördragskonformt med artikel 15 i Europarådets Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.

5.5.2 Ekonomiska effekter

Detta ställningstagande bedöms inte innebära behov av ökade driftanslag eller investeringar.

5.6 Medborgarna ska informeras om sina rättigheter till myndighetskontakter på samiska, finska och meänkieli.

Samtliga nämnder ansvarar för att informera samer och övriga nationella minoriteter om deras rättigheter enligt minoritetslagen på ett sätt som är anpassat efter deras behov och önskemål.

5.6.1 Vägledning

Samtliga förvaltningars serviceutbud och rutiner för ärendehantering på dessa språk ska regelbundet anpassas utifrån kartläggning av kommuninvånarnas behov och önskemål. Information om respektive förvaltnings serviceutbud, exempelvis samiskspråkig familjerådgivning, försörjnings-

stöd, ansökan om kulturbidrag, förskola, äldreomsorg eller LSS på samiska, bör ges aktivt via hemsidan och andra lämpliga kanaler. Förvaltningarna bör även informera om enskildas rätt att använda finska och meänkieli vid muntliga och skriftliga kontakter om ärendet kan handläggas av personal som behärskar minoritetsspråket.

Detta ställningstagande medför att kommunen tolkar Lag (2009:724) om nationella minoriteter 3, 8, 9 och 18c §§ fördragskonformt med artiklarna 5 och 10 i Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och artikel 10 i Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

5.6.2 Ekonomiska effekter

Detta ställningstagande bedöms inte innebära behov av ökade driftanslag och investeringar.

5.7 Kommunen ska vara en föredömlig arbetsgivare för arbetstagare med kompetens i nationella minoritetsspråk och nationella minoritetskulturer.

Kommunen värdesätter och förvaltar den resurs som medarbetare med minoritetsspråkskompetens och kompetens om samisk, judisk, romsk, sverigefinsk och tornedalsk kultur utgör. Vid nyanställningar ska samisk språk- och kulturkompetens ses som en tillgång.

5.7.1 Vägledning

Minoritetslagstiftningen slår fast att enskilda har rätt att få sitt ärende handlagt på samiska och att kommunen även i övrigt ska sträva efter att möta medborgarna på samiska. Den slår också fast att kommunen är skyldig att verka för att det finns personal med samisk språkkompetens om det behövs för att kunna möta behovet. Kommunen kommer att behöva ett stort antal samiskspråkiga lärare, förskollärare, undersköterskor, HR-specialister, sjuksköterskor, administratörer, socionomer, kockar, boendestödjare, jurister, skogsförvaltare, yrkesvägledare kultursamordnare, chefer, ekonomer, kundcentermedarbetare, arbetsmarknadshandläggare, planarkitekter, familjerådgivare, mark- och exploateringsingenjörer, näringslivsutvecklare, controllers, skolkuratorer, coacher, kommunikatörer, språkstödjare, fritidsledare och strateger med samisk kulturkompetens för att leva upp till lagen. Det krävs om vi på allvar vill göra skillnad och vara en samisk kommun där samisk kultur är en självklar del av stadens puls och kommunens vardag.

Personal med kompetens i nationella minoritetsspråk och om nationella minoritetskulturer bör erbjudas kompetensutveckling i ett kompetensutvecklingsprogram och nätverkande i ett kommunalt kompetensnätverk för nationella minoriteter. Förvaltningarna måste arbeta aktivt för att rekrytera

personal med sådan kompetens, som behöver efterfrågas vid samtliga utlysningar och vara meriterande vid tillsättningar av tjänster. För att lyckas med en ambitionshöjning på det minoritetspolitiska arbetet behöver kommunen också efterfråga romsk, judisk, finsk och tornedalsk språk- och kulturkompetens vid utlysningar av tjänster.

Förvaltningarna behöver regelbundet kartlägga tillgången på kompetens inom något av de nationella minoritetsspråken bland personal som vill och kan få arbetsuppgifter där kommunen kan nyttiggöra sig denna resurs. Förvaltningarna behöver aktivt söka lösningar för att matcha verksamheternas behov med personal med sådan kompetens. Förvaltningarna behöver strukturer för att låta personal med sådan kompetens fortbilda sina kollegor när kommunen har behov av det.

Alla chefer måste känna till de nationella minoriteternas rättigheter och kommunens skyldigheter enligt minoritetslagen. All personal och alla förtroendevalda måste känna till vad det innebär att Östersund är en samisk förvaltningskommun.

Detta ställningstagande ligger i linje med Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 8, 9, 11, 17, 18, 18a §§, Socialtjänstlag (2017:725) 8 kapitlet 3 § och är en förutsättning för att förverkliga övriga ställningstaganden.

5.7.2 Ekonomiska effekter

Detta ställningstagande bedöms eventuellt innebära behov av ökade driftanslag.

6. Kompetens

Behovet av kompetensutveckling är omfattande i hela den kommunala organisationen. Samtliga anställda och förtroendevalda behöver få information om vad det innebär att Östersund är en samisk förvaltningskommun. Samtliga chefer måste ha kunskap om de nationella minoriteternas rättigheter och kommunens skyldigheter. Behovet av kunskap om samisk kultur och det samiska samhället är omfattande i alla nämnder och förvaltningar. Politiker och chefer kan ha stor nytta av att få föreläsningar som sätter kommunens skyldigheter och arbete i större nationella och globala perspektiv.

Det finns säkerligen ett stort antal samer på olika befattningar runtom i organisationen som aldrig fått frågan från arbetsgivaren om sin språk- och kulturkompetens. Behovet är stort av ett kompetensutvecklingsprogram där medarbetare som vill och kan, ges skräddarsydda möjligheter till den kompetensutveckling kommunen har behov av. Kanske kan den samiskspråkiga barnskötaren vidareutbilda sig till behörig förskollärare delvis på arbetstid. Kanske kan kommunvägledaren som

hörde sydsamiskan hos sin aajja som barn få gå en språkspärrkurs för att våga börja försöka tala samiska. Kanske kan kommunikatören som kan muntlig lulesamiska få tjänstledigt för den kurs som ger honom skriftspråket. Kanske kan familjerådgivaren med ambitionen att utveckla en kommunal verksamhet få gå en universitetskurs i samisk kulturkunskap. Kanske kan vårdpersonalen som är beredd att åta sig att utbilda sina kollegor om samiska perspektiv på äldreomsorg få vidareutbilda sig i samiska delvis på arbetstid. Personalen inom öppenvården kanske vill göra ett studiebesök på någon av SANKS (Samisk nasjonalt kompetansesenter - psykisk helsevern og rus) verksamheter i Norge för att bättre förstå problematiken med alkoholmissbruk och psykisk ohälsa i samisk kontext.

Genom inrättandet av ett samiskt kompetensnätverk kan kommunens anställda utbyta erfarenheter och finna ett kollegialt stöd i vardagen. Det kan ge dem det samiska sammanhang de kan behöva för att förverkliga den resurs som deras specialkompetens utgör, till nytta för kollegor, arbetsgivare och medborgare.

7. Relaterade dokument

FN:s konvention om barnets rättigheter

[Läs hela Barnkonventionen - UNICEF Sverige](#)

Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. 1992

[2098 \(sametinget.se\)](#)

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. 1995

[Full list \(coe.int\)](#)

Proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige

[Nationella minoriteter i Sverige - Regeringen.se](#)

Socialtjänstlag (2001:453)

[Socialtjänstlag \(2001:453\) Svensk författningssamling 2001:2001:453 t.o.m. SFS 2021:159 - Riksdagen](#)

Förenta Nationernas Deklaration om urfolks rättigheter (UNDRIP) 2007

[Etpu \(sametinget.se\)](#)

Proposition 2008/09:158 Från erkännande till egenmakt

[Från erkännande till egenmakt - regeringens strategi för de nationella minoriteterna - Regeringen.se](#)

Advisory Committee of the Framework Convention for the Protection of National Minorities: Commentary on The Effective Participation of Persons Belonging to National Minorities in Cultural, Social and Economic life and in Public Affairs, adopted on 27 February 2008

[Microsoft Word - ParticipationCommentary_eng_final_05may08.doc \(coe.int\)](#)

Förordning (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

[Förordning \(2009:1299\) om nationella minoriteter och minoritetsspråk Svensk författningssamling 2009:2009:1299 t.o.m. SFS 2019:1077 - Riksdagen](#)

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724)

[Lag \(2009:724\) om nationella minoriteter och minoritetsspråk Svensk författningssamling 2009:2009:724 t.o.m. SFS 2019:938 - Riksdagen](#)

Skollag (2010:800)

[Skollag \(2010:800\) Svensk författningssamling 2010:2010:800 t.o.m. SFS 2021:191 - Riksdagen](#)

Läroplan för grundskolan (2011)

[Läroplan \(Lgr11\) för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet - Skolverket](#)

Skolförordning (2011:185)

[Skolförordning \(2011:185\) Svensk författningssamling 2011:2011:185 t.o.m. SFS 2021:192 - Riksdagen](#)

Bibliotekslag (2013:801)

[Bibliotekslag \(2013:801\) Svensk författningssamling 2013:2013:801 t.o.m. SFS 2019:961 - Riksdagen](#)

Kartläggning av de samiska språken (Sametinget, Umeå, 2015)
[88549 \(sametinget.se\)](#)

Proposition 2017/18:199 En stärkt minoritetspolitik
[En stärkt minoritetspolitik - Regeringen.se](#)

Kommunallag (2017:725)
[Kommunallag \(2017:725\) Svensk författningssamling 2017:2017:725 t.o.m. SFS 2019:835 - Riksdagen](#)

Europarådets rådgivande kommitté: Yttrande 2017-10 om Sveriges efterlevnad av Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter. 2017
[2017-10-radgivande-kommittens-fjarde-yttrande-om-ramkonventionen.pdf \(regeringen.se\)](#)

[Reglemente för samisk integrering](#)
[Reglemente samisk integrering 2019 \(1\) \(sameskolstyrelsen.se\)](#)

Proposition 2020:21/64 En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket
[En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket \(regeringen.se\)](#)

SOU 2020:27 Högre växel i minoritetspolitiken. 2020
[Högre växel i minoritetspolitiken Stärkt samordning och uppföljning SOU 2020_27 \(gov.se\)](#)

SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt. 2020

Europarådets Expertkommitté: Yttrande om Sveriges efterlevnad av Europeiska stadgan om nationella minoriteter och minoritetsspråk, 2020-07
[expertkommittens-yttrande-2020-07.pdf \(regeringen.se\)](#)

Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken. Sametinget, 2020.
[Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken \(sametinget.se\)](#)

Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2020. Sametinget och Samiskt språkcentrum, 2021
[SAT Samiskt språkcentrum Lägesrapport 2020 slutlig_210212br \(sametinget.se\)](#)